

HRVATSKI

**9-10
1992**

PLANINAR

HRVATSKI PLANINAR CROATIAN MOUNTAINEER

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 84

Volume 84

Rujan - listopad 1992

September - October 1992

Broj 9-10

Number 9-10

SADRŽAJ

Što želite od "Hrvatskog planinara"	193
Darko Berljak: Najviši cirkus na svijetu	194
Josip Šintić: Na Bijelim stijenama u ratno-poratne dane	197
Milan Kaučić: Povijest na planinarskim stazama	199
Mirjana Trošelj: Ovogodišnjeg ljeta u velebitskom Podgorju	201
Želimir Kantura: Od Oltara do Budima ili Dubravka na Velebitu	203
Dunja Horvatin: Ranili su našu planinu	206
Dr. Ante Rukavina: Tamo, tamo ... tugu da svoju tugujem	207
Ana Lemić: Visočica - uvijek ista i uvijek nova	213
Marija Gobec: Planinarenje u kasnu jesen	215
Želimir Kantura: Slavko Tomerlin - Tatek	217
Slavko Tomerlin: Paralelne proljetne priče	220
Vlado Božić: O Zelinskoj špilji 1842. godine	221
Igor Jelinić: S karbitkom po svijetu	222
Ing. Joško Kirigin: Mike Tomasini, Amerikanac koji se kroatizirao	225
Dr. Srećko Božičević: Vladimir Horvat kao planinarski kroničar	227
Prof.dr. Željko Poljak: Berljakovi "Dodiri neba" - naš planinarski bestseller	230
"Kolijevka hrvatske državnosti Bijaći - Klis"	231
Tomislav Đurić: Samo po imenu hrvatski	232
Prof.dr. Željko Poljak: Tko je zaražen virusom ?	233
Tomislav Jagačić: Mirko Ivić - Šiljo	234
Publicistika	235
Speleologija	235
Vijesti	236

Slika na naslovnoj stranici:

Jesen u Vranjskoj dragi pod Učkom

Foto: Branko Šeparović

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof.dr. Željko Poljak, HR-41000 Zagreb, A. Cesarsca 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Želimir Kantura, Jakša Kopić, prof. Krinoslav Milas, Tomislav Pavlin, dr. Milivoj Kovačić

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (9-15 sati). Fax 041/441-088. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Prvi broj izašao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

Tisk: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Što želite od "Hrvatskog planinara"?

Možda ste već zaboravili da smo u broju 5-6 priložili anketni listić s pitanjem: Što želite od "Hrvatskog planinara"? Danas, dva mjeseca poslije toga možemo reći da smo odazivom čitatelja i zadovoljni i nezadovoljni. Zadovoljni što su mnogi anketni lističi puni korisnih komentara i prijedloga, a nezadovoljni zato što su zbog toga zanemareni odgovori na rubrike i, prema tome, malo upotrebljivi za statističku obradu. Na kraju smo u obradu uzeli samo 60 listića. Ipak, hvala svima koji su se odazvali jer će odgovori biti korisni redakciji kao smjernica za buduće vođenje uređivačke politike.

Što su pokazali vaši odgovori?

Na prvo pitanje, koji vam se članak u ovom broju najviše sviđa, najviše je glasova dobio velebitski putopis šibenskog planinara Ante Jurasa "Ponovno na Stapu i Stapini". Na drugom je mjestu članak, zapravo nastavak članka "Tamo, tamo...tugu da svoju tugujem" dr. Ante Rukavine iz Gospića u kojem s nostalgijom piše o Ličkom sredogorju gdje sada stolju četnici. Na trećem je mjestu meteorolog Ante Vukušić sa Zavižana sa svojim prilogom "Sedamnaest godina na Zavižanu" (podnaslov: Htjeli su ubiti Vilu Velebita). Slijede: intervj u varaždinskim planinarom Tomislavom Jagačićem i članak riječkog planinara Branka Lončara "Planinski puti nad Kvarnerom". Zanimljivo je da su zagrebački pisci slabo prošli. Prvi je od njih tek na šestom mjestu (dr. Berislav Banek s putopisom po Žumberku).

Na drugo pitanje, koji vam se članak u ovom broju ne sviđa, bilo je vrlo malo odgovora i - hvala vam za taj kompliment! Nema dovoljno odgovora za ozbiljnu statističku obradu, ali možemo reći da je prosječni čitalac protiv redovnog priloga "Katalog planinarskih značaka" i - u ovom broju prekidamo s tom rubrikom. Izgleda da ne bi dobro prošle ni rubrike Sportsko penjanje i Speleologija. Iako ove dvije specijalizirane djelatnosti služe na ponos planinarskoj organizaciji - jedna zbog atraktivnih sportskih elemenata, a druga po vrijednim znanstvenim rezultatima - izgleda, da nisu zanimljive onim čitateljima koji se njima aktivno ne bave. Na treće je pitanje, što najradije čitate, na prvom su mjestu vijesti (očito da se oko njih moramo ubuduće više potruditi), na drugom je humor (zar je naš časopis preozbiljan?), zatim prikazi novih knjiga (bravo planinari, uvijek smo isticali svoju kulturnu razinu), pa redom putopisi, opisi staza i transverzala, medicina u planini, zaštita prirode itd.

Na pitanje što nerado čitate i opet vodi speleologija, možda su ovi prilozi za čitatelja prestručni. Zatim, čitatelji zaziru od polemičnih članaka i orientacijskog sporta. Od standardnih rubrika najviše su pohvala doble vijesti (ali i mnogo prigovora!), zatim putopisi po hrvatskim planinama. Bilo je i prigovora što nema prijevoda iz strane literature te zašto se u Katalogu planinarskih značaka objavljaju i značke sa simbolima bivše Jugoslavije. Premda je jasno da takvi simboli smetaju u ovom času kada njezina zločinačka armija na izdisaju još uvijek proljeva hrvatsku krv, objektivno taj prigovor nije opravdan jer je faleristika povjesna struka, slično kao i filatelija i numizmatika.

Nekolicinu čitatelja zanima treba li shvatiti kao ironiju pitanje postavljeno u intervjuu na str. 112: "Kako si se kao planinar proveo u našoj dičnoj JNA?" s obzirom da pridjevi "naša dična" nisu u navodnim znakovima. I autor i redakcija potvrđuju da se u vrijeme kada

"naša dična JNA" obavlja zločinački genocid nad hrvatskim narodom ta dva pridjeva ne smiju nakako drugačije shvatiti nego kao ironija. Pod navodnim znakovima izgubili bi obilježe ironije, jer je ironija "suprotnost između prividno pozitivnog vanjskog držanja i stvarno negativnog stava koji se tim držanjem prikriva".

U jednome su svi čitaoci posve složni: što više ilustracija! Na kraju, dvije zanimljivosti: jedina rubrika za koju ni jedan jedini odgovor nije glasio "previše" jest Medicina u planini, a jedina rubrika za koju nitko nije rekao "premalo" je Katalog planinarskih značaka.

Na pitanje što predlažete, veoma je različitih sugestija tako da ih nije moguće svesti pod zajednički nazivnik. Najčešće su: ažurnije vijesti, izlaženje svaki mjesec, uvođenje rubrike Kamo na izlet s praktičnim uputama, pravdobo najavljivanje planinarskih priredbi (kalendar akcija), fotoamaterski prilozi, ilustracije u koloru, više humora, paziti da uvijek bude ponešto za svačiji ukus i više, mnogo više slika, kraći članci.

Zaključak? Nitko se nije rodio tko bi svima ugodio, ali, dragi naši suradnici i planinarski pisci, dobro pročitatje želite naših preplatnika i pokušajte im zadovoljiti!

Redakcija će se brinuti da i nadalje bude za svakoga ponešto, ali će pri odabiru za tisak davati prednost onim prilozima koje čitatelji najviše traže.

Urednik

Najviši cirkus na svijetu

DARKO BERLJAK, Zagreb

Većinu onoga što se već neko vrijeme događa u Himalaji, a posebno zbivanja u posljednjih godinu dana, planinarski "pravovjernici", najvjerojatnije bi nazvali gornjim naslovom.

Nevidena gužva, komercijalizacija alpinizma, rāzni rekordi, vrijedanja i fizički obračuni između ekspedicija, mnoge ludorije i tragedije na prvi su pogled daleko od idile junačkih vremena, romantične i uzvišenih poriva nekadašnjih osvajača himalajskih vrhova.

Ljutiti glasovi grme iz cijelog svijeta. U što se to pretvara alpinizam, kakve se sve to gluposti dopuštaju i kuda to vodi? Onaj koji će pročitati sljedeće redove, a slabo poznaje povijest osvajanja Himalaje, bez razmišljanja će reći da su u pravu. Zar je uistinu sve baš tako crno kako izgleda čistuncima? No, podimo redom s opisom događaja koji su uzbunili duhove.

Krajem listopada prošle godine, nakon niza bezuspješnih pokušaja, konačno je uspjelo posadi dvaju balona preletjeti najvišu planinu na svijetu Mt. Everest.

Prije njih nekoliko posada nije bilo te sreće, najčešće su daleko ispred Everesta izgubili visinu i prisilno se spuštali na najnemogućije terene: strme kamene padine, vrhove krošnji, ledenjake i sl. Najbolji uspjehu bio je neki Japanac prije dvije godine, ali poslije naglog gubitka visine tri stotine metara njegov je balon eksplodirao i jedva je ostao živ.

Mješovita englesko-australska posada u dva je balona prošle jeseni uzletjela iz Nepala, točnije s jezera Gokyo ispod Cho-Oyua i nakon osamdeset minuta spustila se 160 kilometara istočnije u Tibetu, preletjevši Everest 300 metara iznad vrha. Da to ne bude samo rutinski prelet pobrinuo se član posade Leo Dickinson. Prilikom jednog manevra ispolio je iz balona, nekako se zadržao na rubu košare, neko vrijeme visio obješen za cipelu, a na kraju bos odletio prema Tibetu i s manjim ozljedama sretno se spustio padobranom.

Da sve bude u stilu, za posebnu novogodišnju "čestitku" pobrinulo se nepalsko Ministarstvo turizma. Odlukom parlamenta, a na prijedlog nepalske Komunističke partije koja je na prošlogodišnjim izborima dobila 32 posto glasova, a osnovno djelovanje usmjerila na ekologiju (!), povećane su cijene dozvola za uspone na vrhove 400%.

Njihovo objašnjenje: ekspedicije ostavljaju smeće na planinama, ali isto tako i uvijek potrebne devize u državnoj blagajni; povećajmo cijene četiri puta, imat ćemo toliko puta manje ekspedicija i smeća, a novci će ostati isti.

Procjena im je bila potpuno pogrešna. Slabo poznaju one koje ne mogu bez Nepala. Rezultat ove sezone: smeća imaju kao i lani, a novaca četiri puta više jer, osim glasnih prosvjeda, nikom nije palo na pamet da slučajno ne dođe na Himalaju. Birokrati u ministarstvima i to su spremno dočekali: odmah su uveli dodatan depozit od nekoliko tisuća dolara koji gubi onaj tko ne počisti iza sebe.

Ipak, vratimo se alpinizmu. Dvanaesti svibnja ove godine bio je dan koji se neće brzo zaboraviti.

U podne, ispod Hillaryjeve stepenice, šezdesetak metara ispod vrha Everesta dojmljiva kolona penjača čekala je u redu. Taj su dan na vrhu bila 32 čovjeka (do kraja sezone bilo ih je ukupno 58) i gužva na posljednjem teškom mjestu bila je neopisiva. Novozelandani su htjeli dolje, Indijci gore, umiješali su se Čileanci, jedan se Indijac poskliznuo i uhvatio za nogu Noyozelandanina, te je malo nedostajalo da svi zajedno odlete najkraćim putem u dolinu. Vrijedalo se na svim jezicima uz povike: fašisti, lopovi, i slično.

Teško da je i moglo biti drukčije, jer su poduzetni Nepalci istovremeno prodali Everest za trinaest ekspedicija s 268 penjača, a čak dvanaest ih je izabralo klasičan put preko Južnog sedla. U Baznom logoru su Nizozemci i Španjolci imali žestok obračun oko mjeseta za šatore i zahode, a spor je izgladila ekspedicija Britanske vojske koja je odredila gdje se smije prolaziti između šatora i opreme.

Amerikanci i Novozelandani vodili su na vrh klijente po službenoj cijeni od 35.000 dolara po osobi, a ostali su imali slične, ali puno jeftinije aranžmane sklopljene na brzinu u Kathmanduu sa svima koji su se htjeli priključiti.

U toj gužvi, gdje nitko nije nikoga poznavao, najbolje je prošao još neustanovljen broj čistih "padobranaca", koji su se bez ikakve dozvole i opreme pojavili u visinskim logorima i penjali zajedno sa svima ne uloživši u to nijedan dolar. Jedan od njih, Jonathan Pratt, koji se najviše "pravio Englez", a to je ustari i bio, čak je došao i na sam vrh. Ali je po povratku otkriven i dobio istu kaznu - pet godina zabrane ulaska u Nepal kao i devetorica Rusa kojima je smjer po Južnom stupu bio pretežak, te su se prebacili na klasični smjer. Korištenje tuđe opreme i krađa hrane povećavala se s nadmorskom visinom.

Dogodilo se i pet smrtnih slučajeva. Dva Indijca su se smrznula, jer nisu uspjela doći do logora na Južnom sedlu, jedan Japanac poginuo je pri padu na sjeveroistočnom grebenu, a još jedan Indijac i nepalski kuhar (!) poginuli su kada su krenuli u spašavanje.

Toga 12. svibnja na trećem po visini vrhu na svijetu, Kangchenjungi, poginula je Poljakinja Wanda Rutkiewicz; najvjerojatnije se smrzla bivakirajući u ledenoj spilji na 8250 metara, čekajući sljedeći dan da sama kreće prema vrhu.

Bila je najuspješnija himalajska penjačica, osvojila je već osam osamtisućnjaka, a planirala je da ove sezone taj broj zaokruži na deset. Da je uspjela na Kangchenjungi, otisla bi još na Dhaulagiri gdje se trebala pridružiti rumunjskoj ženskoj ekspediciji.

Međutim, istog dana, već spominjanog 12. svibnja, dvije neiskusne Rumunjke ne želeći više čekati Wandu krenule su prema gornjem dijelu Dhaulagirija i poginule.

Sve to zasjenilo je ostale događaje, npr. jedini uspon sezone na Everest bez kisika koji je uspio Sherpi Ang Riti. Njemu je to bio već sedmi uspon na vrh i u tome je bez konkurenциje najbolji.

Spomenimo i nedavni najbrži uspon i silaz na Everest po klasičnom smjeru. Rekord drži Francuz Marc Batard kojem je trebalo od Baze na vrh i natrag točno 22 sata i 29 minuta.

Jedini čovjek koje se popeo svih 8872 metara visine Everesta od morske obale do vrha, je Australijanac Tim Macartney-Snape koji je najprije zagazio u morsku vodu Bengalskog zaljeva, odatle pješice došao u Nepal, nastavio njime do Everesta i popeo se na vrh.

U Nepalu se ove godine dogodila još jedna tragedija koja nema veze s alpinizmom, ali ima s najčešćom vrstom dolaska u te krajeve.

Na letu iz Bangkoka u Kathmandu srušio se "Airbus" tajlandske zrakoplovne kompanije, pri čemu je poginulo svih 93 putnika i članova posade. Zrakoplov se srušio 50 kilometara sjeverno od Kathmandua u području Gosaikunda, blizu Gopte.

Prilaz zrakom u Kathmandu smatra se jednim od najsloženijih u zračnom prometu. Dvadeset kilometara široka dolina okružena je visokim planinama i potrebno je napraviti nekoliko strmih spirala na pravom mjestu.

U nesreći tajlandskog zrakoplova istovremeno su se stekle tri okolnosti, koje su zajedno uzrokovale tešku nesreću. Monsun je bio u punom jeku, jedan motor nije dobro radio, a ni kontrola leta u Kathmanduu nije pažljivo pratila što se događa. Zrakoplov je otišao čak 100 kilometara od predviđenog koridora, a da to nitko nije znao. Udario je brdo i bezuspješno su ga tražili dva dana na potpuno pogrešnom mjestu, južno od Kathmandua.

Vratimo se još jedanput alpinizmu i događajima ove sezone. Mnogi stari himalajci i nostalgičari najvjerojatnije klimaju glavama i govore da se to u njihovo vrijeme nije događalo. Ljudi koji tamo nisu bili, a planine su im u krvi, sigurno će također reći da sve opisano nema mnogo veze s lijepim ponašanjem u brdima.

Prolistajmo malo stare knjige i vidjet ćemo da je i prije bilo sličnih besmislica.

Neki se Maurice Wilson 1935. preobukao u Tibetanca, prošao cijeli Tibet i opremljen samo torbom s kruhom, slaninom i fotoaparatom počeo penjati na Everest. Nestao je zauvijek negdje na 6000 metara.

**Wanda Rutkiewicz i autor članka
snimljeni prošle godine u Kathmanduu**

Na Dhaulagiriju se 1954. nekim genijalcima teren na 7000 metara činio prestrm za postavljanje šatora, te su ga izravnali eksplozivom.

Na istoj planini članovi argentinske ekspedicije često su se svađali, a kada su malo više popili, u logorima se pucalo iz pištolja.

Alpinizam i himalajizam nije ništa drukčiji od drugih ljudskih djelatnosti. I tu postoji određen postotak ljudi i postupaka koji izlaze iz uobičajnih normi.

Svake godine sve više ljudi odlazi u Himalaju i ne treba čuditi da raste broj ludorija i rekorda koji su sami sebi svrha, ali je taj postotak najvjerojatnije već desetljećima stalno isti. Ipak se nešto iz temelja promijenilo u Himalaji: više nema, odnosno vrlo su rijetke i nalikuju na bijele vrane, ekspedicije čiji je cilj nacionalni prestiž i slavodobitno razvijanje državnih zastava na vrhu.

Ako se na vrhu što fotografira, to su u prvom redu šarenii dijelovi opreme s nazivom proizvođača, jer danas je sve "business", a novac je iz tih izvora lakše dobiti nego onaj iz državnih jasli.

Povijest se samo opet ponavlja. Ono što su bile Alpe prije dvadesetak godina, danas su Himalaje. Za većinu razvijenog svijeta postale su dostupne svake godine i tu se okupljaju svi koji vole planine i penjanje.

Na Bijelim stijenama u poratno - ratne dane

JOSIP ŠINTIĆ, Zagreb

HPD "Končar" iz Zagreba organiziralo je nakon deset "rizičnih" i "neizvjesnih" mjeseci obilazak svoje planinarske kuće na Bijelim stijenama zadnjeg vikenda svibnja 1992. uz prethodne kontakte s Hrvatskom vojskom. Najkraći put preko Ogulina i Jasenka nije dolazio u obzir. Na put iz Zagreba krenusmo Zoran Gomzi, Mato Biličić, Želimir Kantura, Zvonko Kren, Vedran Odak, Boris Zwicker i J.Š. kombijem preko Mrkoplja i Vojnog Tuka. U Mrkoplju smo posjetili drage planinare Seku i Branu Blaževića, a u Tuku bila je ugodno

iznenadnje nova domarka teta Seka, nekadašnja skijaška prvakinja Hrvatske, rođena i odrasla u Tuku, a sada izbjeglica iz Slunja.

Kao prvi poslijeratni gosti - planinari i sportski kolege bili smo počašćeni kavom, a u povratku i ručkom. Kombi smo ostavili na čuvanje našim hrabrim braniteljima - pripadnicima HV, te se u tišini i oprezno uputili kroz Klanac kostura put kuće. I pored toga što smo od vojske čuli da su kuća i sklonište ostali sačuvani, obuzela nas je neka posebna radost kad smo se u to i osobno uvjerili. Ulagana vrata u kuću našli smo provaljena. Izbijene su poprečne letvice iz okvira, ali je brava ostala neoštećena, pa je vrata bilo lako popraviti. Nažalost, odnešeno je oko 100 litara vina u hipo i vakuum ambalaži, 40 pokrivača, većina vrednijeg alata, dio pribora itd. U knjizi posjetilaca nalazimo svjedočanstvo o provali: u travnju 1992. kuću je obišla patrola Hrvatske vojske, upisala se uredno u knjigu i navela da su kuću zatekli provaljeni.

U ostavi za piće zatekli smo pravi lom od stakla. Sve su boce Jamničke kiselice od smrzavanja popucale, a unutarnje stijenke boca ostale su prekrivene bijelim prahom osušenih minerala Jamničke. Od pivskih boca popucala je trećina, a mnoge su ostale čitave, začepljene, ali poluprazne.

Kuću smo temeljito uredili, očistili, a oštećenja popravili. Stotinjak boca piva uredno smo složili na otvorenom, u debelom hladu ispod ulaza u kuću, te ga posjetioci slobodno mogu koristiti na vlastitu odgovornost!

Gotovo redovita kiša na Bijelim stijenama pratila nas je u dolasku i u povratku, međutim, dugotrajno kasnosvibanjsko subotnje popodne bilo je sunčano. Pripremili smo bogat roštilj, koji smo zalijevali starim vinom, a bogme i starim, "predratnim" pivom! U večernje sate, uz raskošnu rasvjetu iz akumulatora koje preko fotonaponskih ćelija puni Sunce, proslavljali smo - in spe - kraj rata, slaveći naše hrabre borce, hrvatsku nezavisnost, sačuvni nam dom i Bijele stijene!

Pred jutro probudili su nas puhovi, koji su dugo bili jedini stanari i gospodari kuće, pa su se toliko udomaćili da smo ih mogli gladiti po glavi i krvnu, prije nego bi lijeno krenuli prema svojoj rupi u podu!

Vraćali smo se Vihoraškim planinarskim putem, po kiši, preko Boca, na Ljusku, Natašin dol, Ačkovu dolinu, Mlečikov Lug do Plane. Putem su spominjani njegovi tvorci Mišonja, Krešo, Milček i drugi entuzijasti planinari, te obnavljane mnoge uspomene. Osobito ih je obnavljao Želimir Kantura - Krampus koji, nasuprot svom i našem šutljivom i samozatajnom "navigatoru" Zoranu Gomziju, uvek izražava s puno entuzijazma, riječima i pjesmom, svoja čuvstva radosti i oduševljenja ljepotama prirode. A najsretniji je - kao i mi ostali - na Bijelim stijenama ili na Velebitu!

Opet srdačan susret s našim hrvatskim vojnicima, te povratak kombijem do Tuka, preko Matić poljane, uz 26 kamenih simbola smrznutih partizana, pripadnika pokreta otpora protiv talijanskog okupatora. U Tuku odlazimo u dom, a ljubazna teta Seka spremila nam je ručak, domaće valjuške. Ispričava se što nema mesa! Srdačno se pozdravljamo, a potom kod Brane i Seke u Mrkoplju razgledavamo lovačke trofeje, njihov muzej. Oprštamo se. Branine oči pune suza zbog planinarskog rastanka.

Idući obilazak kuće na Bijelim stijenama, opet preko Mrkoplja i Tuka, uslijedio je 19-20. srpnja. Sve je bilo u redu. I pivo! A puhova...prava farma!

Povijest na planinarskim stazama

Šetnja uzduž Požeške gore

MILAN KAUČIĆ, Požega

Jedan od najljepših izlaza iz Požege je vinogradarski put preko Kalvarije i Sokolovca, pa dalje u Babju goru. Za svega nekoliko minuta hoda s obližnjeg se Sokolovca ukaže središte Požege kao na dlanu. Pred očima nam iskrne potpuna slika baroknog trga, s debelim boltama što izgledaju ko lijene trbušaste skulpture. Njega nam uzida naš davni predak na jedinstvenom tlorisu srednjovjekovnog trokuta. Ova barokna slikarija prati nas sve dok ne zađemo u šumu iza Sv. Jelene, na kraju Sokolovca. Na samom početku put ide iznad Sokolove ulice, na koju se prema jugu naslanja požeški, nekad izletnički, Jagodnjak. U daljini desno, za lijepa vremena, gube se u plavetniliu obronci Papuka i Psunja. Ispod njih se puna blagostanja uzduž i poprijeko opružila "Vallis aurea". Tako su naime taj krajolik zgodno nazvali kada su ga s okolnih planina ugledali stari Rimljani.

Na starom Viškovačkom gradu iz 1400. g.

Foto: Ivan Jakovina

Pod njima u dolini slikovito prolaze u najljepšim bojama sva godišnja doba. Nema tu što da nedostaje. Na Sokolovcu, najčuvenijem brdu iznad Požege, čije ime nosi naše planinarsko društvo, vinograd do vinograda. Povijest se tu natiskala ko grožđe u preši kad u dane berbe gazda svojim popajskim rukama snažno zateže vijak na njoj. Ovdje huk prohujalih stoljeća kao da kipi iz crvenkaste zemlje. Na svakom koraku naide se na neko davno vrelo života. Potkraj XVII stoljeća na tom je mjestu fra Luka I brišimović na čelu svog naroda posijekao Turke. Raja je sa Sokolovca krenula ka slobodi.

I pjesnik Krleža dne 8. svibnja 1917, stojeći nad tim krajolikom i ogorčen ratovima, slušajući pjesmu roblja sablasnu, u svom dnevniku zapisuje:

"Mislim: evo pitome i mile krajine, evo ove zlatne požeške kotline (o kojoj smo pisali već u kaptolskoj pučkoj školi po diktatu u zanosu), evo ovog svibanjskog pasagea, gdje bi mogli da cvjetaju i blistaju sretni, bogati gradovi kao po toskanskim obroncima, a tu je urlao Turčin, tu su fratri bili generali, tu je turska granica, a danas od domobranske kasarne opet odjekuju trube: to Beč trubi još uvijek, to trube Madžari, to Rim zvoni svojim požeškim ovcama, a Madžar Alam Vašutak spremna se za Kapelu Batrinu, Europa skapava, Hrvatske nema, a ptice pjevaju. Ptice tako uzvišeno i indiferentno pjevaju kao da nisu u Hrvatskoj. Kad bih mogao da cvrkutnem kao indiferentna ptica."

I tako optužba za optužbom - krležjanski.

Ostavili smo Kalvariju i Sokolovac i fra Luku i Krležu. Zamakli smo u šumovitu Babju goru. U njoj raste bukva, hrast i malo bora. U krošnjama i dupljama grijezdi se brbljiva šojska i lakov jastreb. U gustišu je zaledla srna i lane, i lijeni vepar. Za ljetnih omara, u osami tišine kuka kukavica, po noći huči čuk i sova. Uz šumske put i na proplanku raste kupina i šumska jagoda, a u sjenama požeškogorskih vrhova, što se uzdižu nad panoramom kao plastovi sijena, naslagala se poput saga debela mahovina. Poslije kiše tu vonjaju glijive i hodaju daždevnjaci.

Za nešto više od sat hoda iz požeškog baroka, gdje je u svom dnevnom boravku ostala požeška čeljad, šumskim putem izbili smo pred same Gradske Vrhovce. Selo je na čistini ispod staroga kamenog Vrhovačkog grada. To je Slavonski "Siget". Kroz njegove ruševine prolazile su jedna za drugom ljudske drame. Sloboda se tu otimala na male žličice. Dolazilo se do nje iznenada i na vrlo neobične načine. I naš kroničar o jednom takvom trenutku kaže da u bedemima te utvrde 15. travnja daleke 1566. godine Vid Kovačević u kavgi raspori Ismail Begu. Počelo je sve od begovog vrijedanja fra Grgura Masnovića. Nasta rat. Krv poteče na sve strane. U očajničkom boju palo je mnogo žrtava. Počela je tada naša stoljetna borba protiv Turaka.

Na ostacima Vrhovačkog grada danas raste rijetka šuma. Najsačuvaniji su kameni bedemi prema zapadu. Tamo su oni visoki i po nekoliko metara. Kada ih se gleda čini se da iza njih u utrobi zemlje ima zatrpanih tajnovitih prostorija koje kao da čekaju da se jednog dana do njih dopre.

Daleko na jugu prema Bosni vidi se sve do Vlašića. Motajica je sasvim blizu, kao i panorama cijele sjeverozapadne Bosne. Kada se s ostatka Slavonskog "Sigeta" krene prema jugu preko škrtog vrhovačkog polja, na kraju, podno Žabarke, ulazi se u gustu šumu. Za sunčana vremena ovdje se kroz krošnje drveća teško probijaju sunčane zrake. Sve dok se markacijom za otprilike sat vremena šumski put laganim usponom ne ishoda prema jugu, prati nas šumska tama i osjeća vonj vlage. Tek kad se prema Bosni spazi naše Posavlje, s mnogobrojnim prometnicama i rijekom Savom, ostatak puta do

Maksimovog Hrasta je pravo uživanje. Rijetke šume hrasta i bukve otvorile su gotovo cijelim putem vidik prema jugu. Uz put se tu nađe i na divlju krušku i trešnju.

Maksimov Hrast, dominantna kota na zapadu slavonske Posavine, dovela je našu planinarsku stazu na 616 n/m. To je kraj našeg stoipedesetminutnog hoda od središta Zlatne doline. Ovdje je nekada u debelom hladu slavonskih hrastova na Đurđev danak pa sve do Mitrova počinjala hajdučka godina. Ime Maksima Bojanica na ovom mjestu narod je ovjekovječio kao neku tajnu koja se u njemu radala za noćnih hajdučkih pohoda. Priča se da je od 1851. do 1862. Maksim bio strah i trepet od Psunja do Krndije. Nije bio krvolok i oštros je kažnjavao sve one koji su ogrezli u krvi. Poginuo je 1862. godine u selu Milivojevcima od ruke vlastelinskog lugara. Tako je završio život ovaj slavonski avanturist. Sada na vrhu pitome i šumovite Babje ili Požeške gore stoji uzidana piramida, stoji kao nijema točka na slavonskim romantičnim nemirima prošlih stoljeća.

Ovog ljeta u velebitskom Podgorju

MIRJANA TROŠELJ, Zagreb

U rujnu prošle godine, započela su neprijateljska djelovanja, zbog kojih su opustjeli neki dijelovi južnog Velèbita, uzdužno od Jasenica do Selina i poprečno od Rovanske i Modriča do Libinja. Ostali su ipak branioci, združeni u obrani svoje planine. Centar obrane i glavnih zbivanja postao je Starigrad u koji su se slijevali prognani iz spomenutih krajeva i Like (Lovinac i Sv. Rok), a koji je i sam neko vrijeme potpuno opustio. Tokom zime i proljeća vratili su se svi Starigradani i Seljnjar u svoje domove. Čvrst i osnažen, Starigrad je privukao ovo ljetu sve one posjetioce koji se prošlog ljeta nisu usudili doći. Uglavnom su to vikendaši i poneki "zalutali" turist stranac, koji ovdje ljetuju dvadesetak i više godina. Živnuo je promet, plaže, tržnica, kafići.

Nakon rušenja mosta na Maslenici, južno Podgorje je postalo prometno "slijepo crijevo" koje ne vodi nikud. Zato sada posebnu atrakciju čini brodska linija Starigrad - Ražanac, kao jedina komunikacija sa Zadrom (osim trajekta Prizna - Pag). Ipak su se Starigradani u novije vrijeme orientirali i na komunikaciju Karlobag - Gospic radi opskrbe a u nekim slučajevima i radi liječenja. Budući da se prevoze osobnim automobilima, pa u tom slučaju nisu vezani ni za kakav javni prevoz, onda je ta komunikacija sasvim razumljiva. Tako se sada čini Gospic bližim od Zadra.

S broda "Maknare", Velèbit se otkriva stepenasto od Pôdova pa sve do transverzalnih vrhova. Posebno se otkriva od Ražanca i njegovog uzvišenog predjela Velinac. Ovdje nisam bila od djetinjstva i ovo otkriće Velèbita, s druge strane jedan je sasvim nov doživljaj i iskustvo. Vrijedi doći i vidjeti da Ražanac ima najljepši pogled na južni Velèbit. Pretpostavljam da je tako od Slivničke Glavice pa do Rtine. Podgorci nemaju takav vidik. Oni o njemu mogu samo maštati. Zbog njega bi trebalo zadržati ovu liniju u ljetnim mjesecima i kad se ponovno izgradi most. To bi sigurno privlačilo turiste.

Između vrhova Bojinca na jugu, Zvirjaka na zapadu, Golića i Stražbenice na istoku i Višerujna i Čelopeka na sjeveru, smješteno je Veliko Rujno sa zavjetnom crkvicom Velike

Spust s Rujna preko Kadinovca

Foto: M.Trošelj

Gospe ili Gospe Rujanske. S koje god strane prilazili, svi putovi vode prema maloj "bijeloj točki" s Podgradinom u središtu Rujna, kraj stanova Marasovića. Od nekoliko putova za Rujno, tri su postala najznačajnija: puntarski (polazi iz središta Starigrada), milovački ili Tatekov (polazi od zaseoka Milovci - Uramovac) i torinski - Bušljete ili Rukavinov (polazi od Barkariže). Najprivlačniji je treći preko Torina, kojim se Rujnu prilazi od zapada kraj Zvirjaka uz stanove Adžića, Jovića i Jusupa s Njiva Došenovih na sjeveru i Cavića, Krapića i Petričevića na jugu. Najkraći i najprometniji je milovački put, kojim se prilazi Rujnu s južne strane, kraj stanova Dokoza, Ercega, Katalinića, Milovaca, Kojića i Bušljeta.

Rujansku crkvicu poznaje svaki iskusni planinar. Dao ju je sagraditi starogradski župnik don Ante Adžija 1930. god. o čemu svjedoči već dobro poznati natpis: POMOĆU BOGA I / STAROGRADACA/ NA ČAST / VELIKE GOSPE / PODIGAO / DON ANTE ADŽIJA / 1930. I od tada je Rujno, 15. kolovoza, postalo mjesto hodočašća svih njegovih ljubitelja. Planinari su se posljednjih godina posebno isticali u tome. Sve dok nas nije omeo rat. Ni ovo ljetno nitko nije bio siguran u mogućnost slavljenja Velike Gospe na Rujnu. Govorilo se o različitim opasnostima pa nije uputno ići na taj put. No ipak se nađu odvažni ljudi, puni volje i snage da motiviraju svijet svojom uzvišenošću i kažu da ništa nije nemoguće. Takav je starogradski župnik don Tome. I kad više o tome nismo razmišljali, on najavi 8. kolovoza da će se ipak ovo ljetno proslaviti blagdan na Rujnu. U organiziranju sigurnosti hodočasnika pridružila se i pomogla HV. Sve je protjecalo uobičajenim tokom. Svečanoj misi prisustvovalo je oko stotinjak hodočasnika, uglavnom mještana i hrvatskih vojnika iz drugih krajeva. Svečanost je završila mirno bez ikakvih incidenta i provokacija. To je velik uspjeh s obzirom na ovo naše ne još sasvim mirno okružje.

Tradicionalno slavljenje Velike Gospe bio je jedan od značajnijih događaja u južnom Podgorju.

Od Oltara do Budima ili Dubravka na Velebitu

ŽELIMIR KANTURA, Zagreb

Otvaram poštanski sandučić. Piše mi Dubravka iz Osijeka. Studeni je 1991. godine. A Osijek danonoćno razaraju. Otvaram omotnicu i čitam potresne riječi nepoznate mi osobe: "Poštovali prijatelju! U uvjetima kada je drvo sa sve manje lišća, koje tek ponekad mogu pogledati kroz prozor, nedokučivo; kada jesen prolazi prekrasna a nedotaknuta; kada lice čezne za koracima a šuštanje slušaju tek ptice; a planine su tako daleko, daleko ... sve više razmišljam o vremenima kada nismo cijenili sate koji su prolazili, a sada nam je i sekunda duga kao život. I kada nas topla riječ na trenutak odvede u mir začinjen cvrkutom ptica i mirisom Planina, a potisne zavijanje sirena, eksplozije, pucnjave, mogu samo reći toplo hvala, prijatelju. "Krenimo zajedno u Planinu koju nitko uništiti ne može!"

Draga, Nepoznata! Očito je u "Hrvatskom planinaru" pročitala moj članak "Planina je domovina". Do suza ganut počeo sam potragu za njom. Ostavljao sam poruke i tražio podatke.

Božić 1991. godine! Oko 22 sati zvoni telefon. "Halo! Halo! Ovdje Dubravka. Primila sam poruku i javljam se da sam živa. Sretan Božić! Sretan Božić!"

Osim zbog bolesti, niti jedan vikend ovoga krvavog rata nismo izostali iz Planine. Po neku uzbunu pročučali smo u jarku. Što smo se više uspinjali sve su se jasnije čule potmule eksplozije. U veljači smo sa hrabrim HV-planinarama izašli na zasnježenu Bjelolasicu, a u travnju smo bili na Bijelim stijenama.

Lipanj je 1992. godine. Maleni autobus stenje teškim usponom iz Jurjeva prema Oltarima. Zoran je voda puta. Brzo smo prošli pokraj gostionice na čijoj istočnoj strani je lijep natpis koji upozorava da je ovdje planinarsko sklonište. Marlivi Siščani nisu ni slutili kako će im daleki Velebit postati bliza "moja planina". Kako su sada daleke Zrinska i Hrastovička gora. Mrak bezumlja obvladao je pitomim šumama i putevima Banije i Korduna. Napuštamo asfalt i skrećemo prema Zavižanu. Ispred lugarnice Siča skrećemo udesno i nakon pet minuta cesta prestaje. Pred nama se prostire prekrasna gorska košenica - Pandorina Plan (1250 m). Brzo smo se iskrcali i autobus je već skakutao po šumskoj cesti natrag prema Siči. Ubrzo je prestalo brekstanje motora i nastupio onaj tako željeni planinski ugodaj. Pritisnut sam iznenadnim mirom. Naprtnjače leže razbacane u otocima majčine dušice. Marlive ženske ruke već pune vrećice raznolikim čajevima. Sočna zelena trava upravo zove marljive ruke kosaca. No, ne čuje se klepanje kose, niti škrđutanje brusa po kosi. Niti zvoni kravljie zvono, niti mekeće zalutala ovca. Samo vjetar, potjeran negdje visoko iznad nas, zanjiše cvjetne glavice i nestane u dnu doline, prilegavši na njezine strme okrajke kao na meko uzglavlje kreveta. Zoran je kao i obično naprijed, a ostali slijede za njim, stapajući se u predivan krajolik. Iako je to odavna znana mi slika, uvijek u meni ponovno izaziva snažan doživljaj: trinaestoro ljudi, jedan za drugim, noseći na leđima raznobojne naprtnjače, utiru stazu što nestaje u visokoj zelenoj travi; trinaest osobnih sudsibina i bog zna koliko onih bližih

i dragih ljudi, sudbina ukrcanih u naprtnjače. Pandorina Plan završava kratkim usponom te staza preko kamenitog prijevoja začas zalazi u gustu bukovu šumu. Za četvrt sata našli smo se na dnu omanje doline - Šarganuša (1235 m). Nastavljamo stazom što nas vodi kamenjarom čas uzbrdo čas niz njega da bi nam se nakon petnaest minuta s lijeva pridružila markirana staza Zavižan - Gornja Klada u predjelu zvanom Ciganište. Nakon 150 m nailazimo na suhozid gdje se ulijevo odvaja naša staza prema Alanu dok ravno nastavlja za Gornju Kladu. Nakon desetak minuta uzašli smo na omanju čistinu - Vrh Palježa. Odatle su se ukazali prelijepi vidici. Duboko pod nogama prostire se podgorska visoravan, a ispod nje je plavetnilo Jadrana. Serpentine što su ih Senjani očistili vode nas kroz mladu samoniklu borovinu. Svaki čas zastajemo da se opetovano divimo perunici što iz zelenih travnatih oaza stidljivo izviruje i svojom ljepotom prekriva erozijom ogrubljene kamene glavice. Gotovo pola sata spuštamo se zavojima kroz nekadašnje vrtove a tu i tamo naziru se ostaci nekadašnjih stanova. Utonuli su suhozid i obrasli visokom travom iz koje izviruju žarko narančasto obojeni cvjetovi turskog ljiljana.

Zlatko i ja ulazimo u jedan stan. Djelomično urušen krov odaje da dugo nije korišten. Pogled mi teče niz grub ležaj izjeden crvotočinom. Bijaše on udobno odmorište umornom pastiru. U kutu se vide ostaci ognjišta i poneki hrđom nagriženi lonac. Za nuždu čovjek se može zakloniti. Začas smo se spustili u dolinu. Društvo je radoznalo razgledavalo kamenicu što je smještena u stijeni s desne strane. Do nje vode još uvijek uredno poslagane kamene stepenice. Voda zaudara i nije za piće. Duguljasta dolina ispresjecana gromačama podsjeća na nekadašnji šrt način života žitelja stanova Paljež. U ogradenicama izdižu se samonikli crni borovi. Djeluju nekako nestvarno, okruženi malim travnatim poljima. Na kraju doline uspinjemo se mijehšanom šumom prošavši kraj ruševine nekadašnjih stanova, izlazimo za pola sata na prijevoj iznad Modrić dolca. Otvara se prekrasan vidik na dolac i preko njega na Budim. Staza nas vodi kroz prekrasnu borovu šumu. Taj crni bor je toliko osebujan da svojom bojom i dimenzijama upravo plijeni našu pažnju. Za nekih pola sata spustili smo se u Modrić dolac. Uz zastajkivanja i razgledavanje, trebalo nam je od Pandorin plani ovamo oko dva i po sata hoda.

Prošli smo kraj ostatka zidanog bunara i ponovno zašli u borovu šumu. Zamjetili smo da ovdje prolaze ljudi. U jednom crnom boru usječena je četvrtasta rupa i u nju položena slika Majke Božje. U oskudici okoliša i prilika netko je ostvario svoju duhovnu potrebu ili pak obnovio nekadašnju tradiciju te postavio ovaj skromni krajputaš. Doista originalno svetište, unatoč bolnoj rani na stablu orijaškog bora. Misli mi i nehotice poletješe na Medvednicu u predivno svetište Majke Božje Sljemenske, kraljice Hrvata, zaštitnice putnika.

Sada već prolazimo ispod vrha Budima, njegovom istočnom padinom. Prošavši kroz šumu crnoga bora zaostajemo na prijevoju. Lijevo se pod nama prostire dolac Zabudim iz kojeg kao da dopiru dječji glasovi. Ostavljamo naprtnjače i, slijedeći markaciju koja ide uz suhozid oko 5 minuta, napuštamo dosadašnju stazu te skrenuvši udesno dobro označenom stazom izlazimo nakon desetak minuta uspona na vrh Budima (1204 m). Duboko pod nama jasno se vidi ona prva primorska terasa na oko 600 do 700 m visine, tamo nekako od Frančice do Velike Brisnice. Dolje niže, na samom moru, lijepo se zapaža Starigrad Senjski, otoci Prvić, Goli, Pag i Rab. Spram sjevera, tamo odakle smo došli, dižu se barijere surovih stijena čije vrhove ne možemo dogledati.

Mi smo sada zapravo na podgorskoj visoravni između 1000 -1250 m visine. Iznad nas su Veliki Zavižan (1677 m) i Balinovac (1601 m), dok su prema jugu Lisac (1540 m) i tek

Pogled s Budima (1206m) na Lisac

Foto: Ž. Kantura

nazirući se Alančić. Pogledom se ne može obuhvatiti sva strahotnost kamenog mora ispod nas, iznad nas i oko nas, niti se u dušu može zatočiti sva ljepota dolova i dočića, vrletnih kukova, sunovratnih točila i predivnih oaza crnoga bora. Tek duša mi kliče: Mila kuda si planina! A tu mi Milu razaraju! Proklinjem bezumnike uvjeravajući sebe i druge da oni nemaju obilježja ljudske vrste, da nemaju majke, doma ni poroda, roda ni plemena. To su beščutne nemani koje su niotkuda došle iz povijesti i nekuda će u njoj nestati. Neće imati ni groblja ni grobova. Ostat će ruševine razorenih sela i gradova, razorenih obitelji, razorene mladosti i nezaigranih dječjih igara.

Pa ipak! Ne možete nas, zvijeri, uništiti. Mi nismo nemoćni! Ne možete uništiti duh puka. Baš ovaj mali krajputaš, ovo malo svetište bolno usjećeno u trupinu bora, najbolje svjedoči o snazi duha. Ako ste srušili crkve i svetišta, razorili škole i domove, niste nam slomili duh i misao. Baš naprotiv, svo bogatstvo naše planinarske duše i misaona snaga našeg doživljavanja vodi nas ovim velebitskim stazama. Vodi nas u planinu duhovnim stazama koje će za tebe, beščutna nemani, zauvijek ostati tajne i nedokučive. U te tajne ne možeš prodrijeti i na te duhovne staze ne možeš postaviti mine.

Društvo je već napustilo vrh. Na osami malene kamene glavice sjedila je još samo Dubravka. Dubravka iz Osijeka!

Krenimo zajedno u Planinu koju nitko uništiti ne može!

Ranili su našu planinu

DUNJA HORVATIN, Stubičke Toplice

Rana je jesen pozlatila sljemenske kose, podno kojih su blagi zagorski brežuljci izlagali toplovu suncu svoje vinograde, kleti i šumarke. Zaredali su dani miholjskog ljeta isprepleteni srebrnastim nitima paučine. Laste su već otišle, tek manja jata zadnjih škvoraca gostila su se na rijetkim neobranim čokotima, znalački pronađeći slatke bobe promakle beračima i bučno prizivajući gladno društvo. Mrazove sestrice prošarale su livade, a kristalno plavo nebo ogledalo se u brzacima Vidaka što je uz nas žurio u dolinu.

Spuštamo se zadnjim, prorjeđenim sljemenskim šumarcima, preskakujući velika debla smreka što će u dugim zimskim večerima odisati toplinom šume, čavrljajući s "Domaćima". Odlazemo ruksake i vrećice pune kestenja. Veličanstvena tišina i mir nadvili se nad cijeli kraj. Tek blag povjetarac mreška more zlaćanih krošnji i donosi miris dima iz doline. Dolazimo do prvih vinograda i kleti. Starac naslonjen na ogradu trijema doziva nas mahanjem ruku:

- Pa zar vi ne znate da je uzbuna?

Jedna čaša, ljepljiva od slatkog mošta, zaredala je iz ruke u ruku, a kesteni narezani i poslagani su po vrućoj ploči malog "gašpara" što je dimio na sve strane.

- Znate li gdje je sljemenska spilja? - provjerava djed naše znanje.

- Poznamo onu Čaruginu na Horvatovim stubama.

- A ne, ne tu, ima jedna druga, duboko u Sljemenu, dobro je skrivena. U njoj spava Matija Gubec. Jednog će se dana probuditi i vratiti među svoje suseljane, da nastavi gdje je nekad stao...

Zarezi na kestenima su se pucketavo otvarali i ugodan se miris zajedno s dimom razmilio po cijelom trijemu.

- Vidite, ove je godine sve jako dobro rodilo: i krumpir, i kukuruz, jabuke, grožđe, orasi, baš sve. I gora je puna žira, lješnjaka, kestena... Baš kao 1940. godine. Priroda predosjeća veliko zlo. Sve sluti tome - rata bude, rata... - zamišljeno je mrmljao starac okrećući kestenje na pećici.

- Nemojte hodati u goru u ovakva vremena!

Gledali smo ga u čudu, kao da nam je to prva riječ o ratu! A rat je već bio prisutan u svim vijestima i dnevnicima. Rijetke sirene pokušavale su nas spremiti u skloništa i podrume, a potmule tutnjave dolazile bi s one strane planine, s Pokupskog i Velike Gorice. Odrasli smo na ovim obroncima, ova nam je gora drugi dom, utočište za sve nevolje i vremena. O čemu to sad priča djed?

Odnekud se začulo bruhanje dalekog motora. Brzo se približavalо. Pogledali smo se bez riječi. Grmljavina nam je dolazila s istočne strane i u tren postala zaglušna. Iznad naših glava pregrmjele su dvije crvene zvijezde na SMB-krilima i skoro dodirujući vrhove krošnji nestale prema dolini - Podgori, Stubici, Toplicama. Drugi je avion u visokoj putanji

pratio liniju sljemenskog grebena. U sljedećem trenutku grmljavina se opet pojačala, dolazeći nam ovaj put sa sjeverne strane. Izvodeći oštar zaokret, avion se izvio pred nama i jurio u smjeru TV-tornja na vrhu Sljemeđa. Jasno smo na zapadnom nebu mogli nazrijeti pilotu pod kupolom kabine i duge vatrene repove raketa što su se odlijepile ispod trupa. Planina je zadrhtala, a toranj se ovio gustim oblakom plamena i dima. Bez riječi, drhtali smo i mi, što od straha, što od nemoći da bilo što poduzmem. Mala Janina ruka čvrsto je držala moj rukav.

- Ranili su našu šumu, ranili su našu planinu...ponavljal je zabrinuto.

Zvuk aviona nestao je iza zapadnog grebena, a krajem se nadvila smrtna tišina. Utihnule su ptice i cvrčci u svojim skrovitim skloništima. Čak se i vjetar pritadio u granama, iščekujući nov nalet. Prodoran zvuk sirena iz doline objavio je kraj uzbune.

Prolazeći kroz selo, ljudi su nam odmahivali glavama i brzo nestajali u kućama i stajama. Kestenje u vrećicama poprimilo je neku čudnu težinu, a osjećaj nelagode uvukao mi se pod košulju.

Zastajemo na Kapelščaku, mjestu gdje je završila Seljačka buna. U prvom sutoru stubička kotlina žmirkala prigušenim svjetlima. Nebo se zaognulo krvavim plaštem, ocrtavajući mrke obrise Samoborskog gorja, Strahinčice, Ivančice i Kalnika i zrcaleći se na sljemenskim obroncima. Planina je još trenutak blještala nebeskim sjajem a onda, kao da je netko taknuo prekidač, utonula u tamu. I Zagorje, pitomo i drago, ta gruda tvrde ilovače s mojim korjenima duboko u sebi, zavilo se pod meki pokrivač noći. Nekad sam u strahu i nesigurnosti tražila rub majčine sukњe; danas, stojeći tu na zemlji natopljenoj krvlju predaka, posijem za zelenom dolatom mojeg Zagorja - tu si, dobro je, i ja sam! Prije više od 400 godina netko je na ovom mjestu mislio isto, s istim osjećajem ljubavi i strepnje, s istim gnušanjem prema nasilju i nepravdi. Nikad se s planine nismo vraćali tako tiki. Jana je te večeri, pred praznim ekranom televizora, žalosno vrtjela ručicama:

- Nema crtića, ubili su toranj!

Ubili su toranj, ranili su našu planinu - ali su probudili Matiju Gupca...

Dan 4. listopada 1991. godine bližio se kraju.

Tamo, tamo... tugu da svoju tugujem

Na vrletnim stazama Ličkog sredogorja (svršetak)

Dr. ANTE RUKAVINA, Gospić

Cesta Lički Osik-Bunić na neki je način razdjelnica Ličkog sredogorja. Ova za Gospić najvažnija prometnica nažalost nije prohodna za hrvatska vozila od svibnja 1991. Žalosno kad pomislimo na to da su vjerojatno ovim putom prelazili prvi Hrvati ovo gorje i s njega ugledali Ličko Polje i Velebit. Prolazeći kroz Široku Kulu i Ljubovo svladava

Ljubovski prijevoj i njegovu najvišu točku 967 m te uskoro silazi u Bunić. Iako nije posebno atraktivna potrebno je opisati nekoliko lokaliteta na njoj jer su zapamćeni i zapisani iako su se u ovim predjelima ljudi uvečer obuvali, a ujutro izuvali, što se u sadašnjem ratu vjerojatno izmijenilo tako da se više ni ne izuvaju.

Začudo na Ljubovskom prijevoju nije upamćena tako strašna bura i visoki snjegovi kao na velebitskim prijevojima. Ipak je godine 1942, u mjesecu veljači, i tamo bilo zime na pretek. A nakon 9 mjeseci rata partizani su prvi put u Lici napali Talijane i opkolili ih u Korenici. U Gospicu je tada bilo 1,5 m snijega, a temperatura -37 C. Toliko valjda i na Ljubovu. Neki talijanski, nadobudni, ali i neiskusni zapovjednik jedinice u Gospicu naredio pokret preko Ljubova za razbijanje partizanskog obruča. U Gospicu su pri postrojavanju goleme mule padale mrtve od hladnoće. A Talijani krenuli. Dok su stigli do prvih ljubovskih kuća toliko su promrzli da su ih mogla i djeca razoružati. Ipak je bilo i nešto pucnjave, za Talijane uzaludne. Kažu da ih je oko 200 zarobljeno. I još kažu da nisu poubjiani, samo skinuti do gola, zavezani i jednostavno usaćeni uz snijeg uz cestu, tako da oni koji nađu iza njih vide što je bilo s njima.

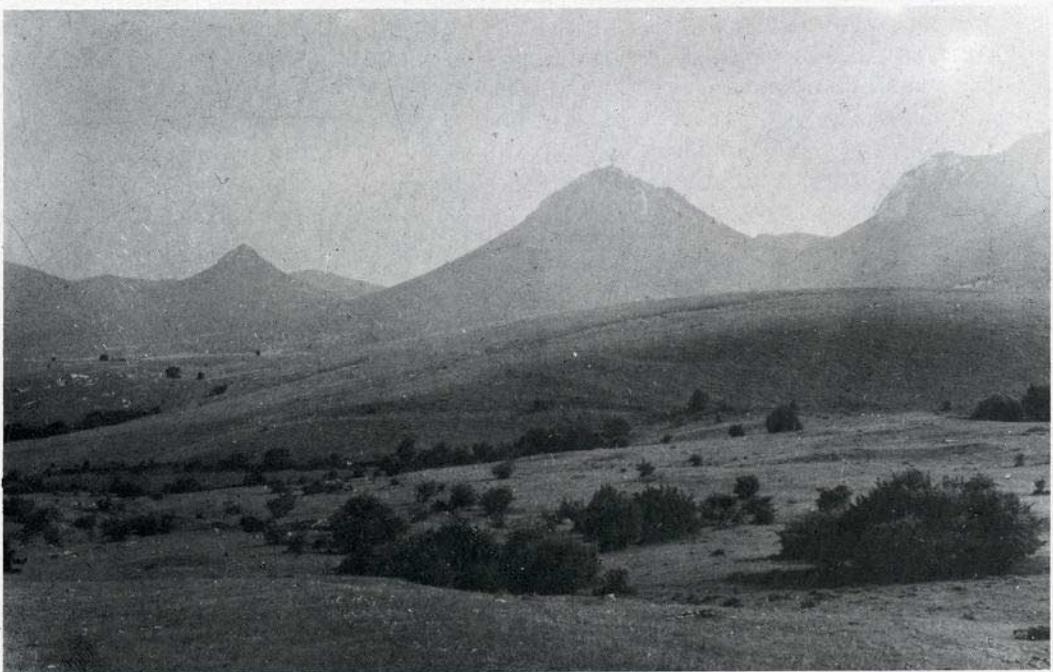
Jedan je od ranjenih preživio, ali je ostao bez noge. I nakon tridesetak godina dovezli ga rođaci do onoga kamena uz cestu gdje se to dogodilo. Sada već ostarjeli bivši ratnik i njegova cijela obitelj stali su oko tog kamena. A on se na njega naslonio i plakao kao malo dijete. Tu je počela njegova nesreća, tu u tuđoj gruboj i hladnoj zemlji, u kojoj je mogao i zauvijek ostati.

A za mnoge je Ličane ovaj kraj na završetku rata godine 1945. bio koban. U nekoj jami u okolini Ljubova mnogi su iz gospičkog zatvora ostavili svoje kosti, a ni dr. Srećko Božićević nije pronašao to mjesto. Puno kasnije u okolini je Ljubova izgrađena ovčarska i svinjogojska farma, a čuvala ih poveća jedinica hrvatske vojske. Ali, u kolovozu 1991. nenadano se i za Gospicane šokantno povukla bez ispaljenog metka sve do starog Ličkog Osika i tako se front primako Gospicu na 6 km zračne linije, što je Gospic skupo platilo.

Silaskom u Bunić vraćamo se u stariju povijest. Ovo srednjovjekovno mjesto u doba je Turaka bilo glavna turska utvrda i važna strateška točka prema srednjoj Hrvatskoj. Poznate su njihove stalne razmirice radi pašnjaka sa Širokokuljanima, Perušićanima i Otočanima. A na okolnim brežuljcima puno je ostataka gradina, kula i crkava, a i pećina.

Prije Turaka grad Bunić je u vlasništvu Bunića krbavskih, a nakon Turaka, s većinom novonaseljenim žiteljima, u okviru je Vojne krajine. Pri njezinoj reorganizaciji godine 1746. prvi zapovjednik bunićke kapetanije postaje profesionalni časnik Švedskog porijekla Gideon Ernest Laudon. Svojim djelovanjem unosi u cijeli ovaj kraj potpunu sigurnost, sagraduje stan za zapovjednika, a na sjevernom rubu Krbavskog polja zasaduje gaj na pjeskovitom prostoru od 389,75 jutara. Hrastik je podignut na terenu gdje je pijeska sitnog kao brašno u svim bojama. Kažu da ga je na to potakla priča o porazu hrvatske vojske pod Udbinom godine 1493. kojoj je, vele, pijesak nošen vjetrom bio uzrok poraza. Cijeli je gaj u obliku pukovnije u ratnom poretku, a svaki je vojnik i časnik na mjestu gdje je stajao usadio mladi hrastić. I danas predstavlja po Laudonu nazvan gaj posebnu atrakciju iako je u drugom svjetskom ratu načet sjećom.

Kao što je poznat Laudonov gaj tako je poznata i crkva Majke Božje u Buniću (Mala Gospa, proštenje 8. rujna). Na tom je mjestu prvotnu župnu crkvu dao sagraditi Laudon godine 1743. Kad je ova postala trošna dade general Urban sagraditi novu od tesana kamena. Nova je crkva na spomen pokojnog maršala Laudona građena znatnim

Ličko sredogorje

Foto: Dr. Ž. Poljak

troškom od 30000 forinti. Sav je trošak podmirilo ratno ministarstvo iz Beča iz zaklade koju je osnovao sam Laudon za života, a u spomen svojih sinova Leopolda i Filipa koji su preminuli u Buniću.

Crkva je građena od tesanoga kamenja, a posvetio ju je 24. kolovoza 1864. senjski biskup dr. Vjenceslav Šoić u prisutnosti mnogobrojnoga naroda i svećenstva. Prvu je svečanu misu u toj novoj crkvi pjevao Antun Ciganić, župnik iz Ličkog Osika. Gradnjom je rukovodio pukovnijski palir iz Otočca Julije Lasman, a za gradnju je korišten kamen iz kamenika kod Debelog Brda. Klesali su ga primorski klesari, a crkvu zidali talijanski zidari.

Crkva je građena u mješovito gotsko-romanskom stilu. Pred crkvicom je uređena zidana grobnica u kojoj su počivala djeca slavnoga Laudona. Na grobnici je podignuta spomen-ploča, a ograđena je željeznom ogradom. Crkva je izgrađena na malom brežuljku usred Bunića uz samu cestu, a okolica osigurana potpornim zidovima. Njezino svjetlosivo kamenje djeluje vrlo slikovito te ukrašuje cijeli kraj. Nažalost, ukrašavala je, jer je u drugom svjetskom ratu zapaljena. Nakon rata pokušano je njezino rušenje, ali nije izvedeno uslijed solidnosti gradnje. Od toga je doba služila kao smetlište žiteljima iz Bunića, a tek godine 1989. veći je dio smeća iz nje odstranio gospički župnik Mate Pavlić.

Postojala je namjera austrijskih katolika da je potpuno obnove nakon izgradnje župnog ureda i crkve u Baškim Oštarijama, ali je sve poremetio agresivni rat protiv Hrvatske. Iako su se u posljednjih 50 godina mogli vidjeti samo njezini zidovi, bili su dokaz njezine nekadašnje ljestvosti.

Laudonov život (1716-1790), ljubav i uspon do genijalnog vojskovođe sa činom generalisimusa, koji je Turcima preoteo Beograd, opisao je Rudolf Habeduš-Katedralis (1894-1960), inače veliki prijatelj Marije Jurić-Zagorke. Njegov na popularan način pisan roman "Laudonova ljubav", sličan djelima Zagorkinim, opisuje Liku 18. stoljeća gdje "Granica je vječno budna, puška se nalazi uvek na dohvati vojnikove ruke, i ako se u toj planinskoj tišini začuje hitac, onda ožive i sve male kamenite graničarske kućice. Onda iz jednog tihog kraja nastaje bojište, koje svršava s nekoliko novo iskopanih grobova, svršava s poginulim glavama oko nekih kućnih ognjišta, koja su ostala bez svojih gospodara."

A kada Laudonu njegov sudrug satnik Došen kaže: "Eto, dolazi jesen, vrijeme brzo prolazi, opustjet će šuma, pobijelit će naše planine, i kto zna hoću li ih ikad više vidjeti zelene!... U mojim godinama varava je i sutrašnja zora, a kamo li tek buduće proljeće!... Poznam svako stablo, poznam svaki kamen, pa iako sam ih stotine puta vidio, opet su mi dragi kada se ponovo s njima susrećem!... I zato idem da se nagledam tog našeg kraja!... I kao da govorim s njima... Svi su moji već odavna pomrli, a priroda kao da ostaje vječno mlada!"

Ta tuga nad tvrdim životom i zagrnutim stalnim strahom za ognjište, rodni dom i život vječna je pratišta cijelog ovoga kraja i ljudi koji su tu rađali svoju djecu, radovali se, tugovali, pokapali starije, a mnogi je od njih i nestajao tko zna na kojem bojištu: "Rasijali su naši svoje kosti po čitavome svijetu! Mnogima se i ne zna za njihove grobove... A mi, koji smo ostali, mi se ipak vraćamo u taj naš konfin i sretni smo kod pomisli da će nas pokopati pokraj one crkve, u kojoj su nas nekoč i krstili" - završi monolog Došen.

Takva je krvava soubina pratila ove ljudi valjda od dolaska u ovaj kraj. Godine 1991. zadesi ih i gora: da moraju nestati i da im se i grobovi brišu s lica zemlje, grobovi, crkve, kuće, sve...

Naime, tada je u ovom kraju bilo dosta Hrvata, a danas u Buniću i okolicu nema nijednoga.

Stari zapisi još kažu da se uz cestu prema Korenici nalazi grobna kapelica posjednika Mlinarića od tesana kamena, ali nije poznato je li do danas uščuvana. Vjerovatno nije.

A još niže, bliže Korenici no Buniću, kod zaselka Vrpile na istočnoj strani Mrsinja odigrala se manje spominjana bitka s Turcima u listopadu godine 1491. Bilo je to po povratku Škajin paše iz Kranjske i od Zagreba gdje je s 10000 Turaka harao desetak dana. Hrvatski ban Ladislav od Egervara sastavi poveću vojsku u kojoj su najbrojnije čete imali frankopanski kneževi Bernardin Ozaljski, Ivan Cetinski ii Mihalj Slunjski. U teškom kreševu poraziše Turke i osloboдиše 18000 zarobljenih kršćana. Zapisano je da su Turci imali 1500 poginulih i isto toliko zarobljenih. No, o toj pobjedi na ovom mjestu nema nikakva traga, a vrlo se rijetko i spominje; za razliku od one sudbonosne bitke na istočnom rubu Krbavskog polja ispod Udbine godine 1493.

Između ceste Lički Osik-Bunić sa sjeverne strane i ceste Ploča-Udbina s južne strane nalazi se dio sredogorja zvan Vrebačka staza. Ime mu potječe po selu Vrepca što se smjestilo na istočnom mu rubu, poznatom japodskom naselju. I ovaj dio Sredogorja presijeca manje poznata i rijetko korištena neASFALTIRANA cesta što se uspinje iz Vrepca pa preko prijevoja Čardaka silazi prema selu Mekinjaru dotičući usput predjele sela Podlapca na njihovu istočnom kraju.

Na prijevoju Čardaku do prije dvadesetak godina bilo je nekoliko stočarskih stanova koje su koristili žitelji iz Vrepca. Selo Podlapac, koje Ličani češće ali neopravdano zovu Podlapača, smješteno u podugačku polju ispod brda Lapca (974 m), na kojem su ostaci srednjovjekovne gradine - imalo je tešku sudbinu. U drugom svjetskom ratu skoro potpuno iseljeno i pobijeno teško se oporavljalo da bi pri kraju 1991. bilo potpuno dokrajčeno. Je li u njemu, u toj jedinoj oazi hrvatskog življa u cijeloj Vrebačkoj stazi, itko ostao živ ne zna se, ali se zna da su izbjeglice donosile stravične priče o posljednjim danim svoga sela.

Selo Vrebac na neki je način opkoljeno okolnim brdima pa se zato i nazvao cijeli ovaj planinski skup po njemu tj. Vrebačka staza. I uistinu od davnine su iz tog sela polazile brojne staze kojima se posljednjih desetljeća odlazilo u lov, više u krivolov, jer je tu bilo različite divljači, osobito medvjeda. Za učinjene štete njima bi se presudilo po kratkom postupku, jer je tu oduvijek bilo puno oružja, a u Vrepcu i okolinim selima dosta podobnih ljudi da to smiju uraditi.

O, kako bi bilo lijepo prošetati tim stazama sve tamo do Dragosavačkih livade, do goleti i kamenjara koji rastavljaju mjestimično guste šume i do onih vrhova što strše iz te naoko goleme pustoši. I doći do Kračice. A to je hladni, kažu najhladniji izvor u Lici, u stjeni pećinice ispod samog istoimenog kamenog vrha visine 971 m. I popeti se na Veliku i Malu Lisinu, na Palež, Ceklin, Ljutik, Lisac, Razbojište i ostale imenovane i nepoznate vrhove i utvrditi po čemu se mnogi lokaliteti zovu Međugorje.

Zatim se približiti jami na Bajinovcu, negdje na sredini onih obronaka između Mogorića i Srednje Gore, u kojoj je u svibnju 1944. bilo smješteno više partizanskih ranjenika, a zatim se popeti na šumom obraslu Vršinu (959 m) i s nje se nagledati Vrebačke staze unatrag, Resnika prema jugu, te Ličkog i Krbavskog polja s jedne i druge strane ovih brda. I prema jugozapadu ugledati odlično uščuvanu i visoku Štulića kulu u Ploči, a zatim se spustiti na cestu i u Pločanskom klancu ugledati spomenik koji podsjeća na 1941. i napad komunista na teretnjak pun endehaških vojnika. Teretnjak je po dogovoru vozio Udbinjanin Ivica Rupčić i dovezao ga točno pred puščane cijevi. Napad je uspješno izveden, bilo je više poginulih, ustvari svi iz teretnjaka, a Rupčić je postao zaslужan partizan. I još je nešto postigao, dobio je naziv "jedinac". Tako ga je, naime zvao njegov prijatelj Šime Balen pri poslijeratnim susretima i dopisivanju, jer je za dugo godina bio jedini Hrvat u Udbini. Međutim, došlo je doba da nije ni jedini, ne samo u Udbini nego ni u Krbavskom polju.

U sumornim mislima treba se nastaviti penjati u posljednji dio Ličkog sredogorja, u Resnik, barem u mašti, i zanositi se mišju kad li će nastati doba u kojem neće neki mladi Rupčić ni bilo koji Hrvat svoju braću izravno voziti u smrt i zato biti nagrađen.

Kao poseban dio Resnika može se izdvojiti skupina strmih vrhova južno i istočno od ceste Ploča-Udbina. To je stjenoviti Trovrh koji Ličani obično zovu Troura, s visinama 1093,1234 i 1180 m, s tim da ovaj posljednji ima naziv i Komača. U nastavku i prema istoku slijede nešto manje strmi vrhovi Komić (1028 m), Mirkača (1130 m), i Vrletuša (1035 m). Sviš šest ovih vrhova s juga okružuju selo Komić u kojem je 6. veljače 1397. boravio kralj Sigismund na povratku iz Knina. Komić je već tada bio sjedište knezova Karlovića Krbavskih od kojih je posljednji bio Ivan Karlović, ban hrvatski, kojemu su u travnju 1527. Turci preoteli posljednja tri grada, Udbinu, Podlapčec i Komić. Na brdu iznad sela do nedavno su se vidjele ruševine starog grada Komića, 90 m duge i 60 m

široke. Kako kaže dr. Rudolf Horvat "Ispod tvrđe Turci su naselili Vlahe, čiji potomci pod imenom Srbi tamo žive i danas."

S druge strane tužno bi bilo pogledati Velebit. Mrk i hladan ukočio se ne dajući nikakva znaka života. Jer u ovoj dolini između Velebita i Resnika sve je "bivše". I ona nekad dobro prometna željeznička pruga, i poznata dalmatinska cesta koja je ovuda spajala Liku od Otočca s Dalmacijom u posljednjih 200 godina. I što je najteže i sva su ova sela "bivša". I ona koja dodiruju Resnik i ona podvelebitska. Iz njedara samog Resnika selo Rudopolje iseljeno je još u jesen godine 1941, a drugi zaselci s Resnika u jesen 1991. Otišli su, ako li su preživjeli i tako već malobrojni Blaževići iz Jasenara, Pavičići iz Risovca, Brkići iz Brkić dolca i svi ostali iz Vagana, Vranika, Smokrića. Prognani su svi žitelji Lovinca, Sv. Roka, Ličkog Cerja i Ričica. Možda su se pri tom sjetili partizanske pjesme koja ih je pratila još od godine 1945:

*Kud narodna vojska prođe,
Sretna će se zemlja zvat!*

Koliko smo se puta penjali srema Sv. brdu i samo izdaleka promatrali sunčanu Udbinu i prije nje Resnik. Njegove nikad neprohodane šikare što se od jednakovisokih Jelova vrha i Jasenara (1178 m) spuštaju prema Gračacu. I znali da je taj cijeli kraj pun Stražbenica, Karaula, Gradina, Crikvina i Čardaka ustvari pust, mrtav. I da je Tin Ujević u "Mrtvoj domovini" još 1910. pogodio njegovu sadašnju istinu:

*To plače kraj i plače tužno more
pod mjesecnjim sanjama, pod zlatnim,
dvorovima vilinskim pred vratima,
gdje začarano sniva kraljsko dvorje
sa snom junaka, s dragim Penatima
u krilu borja gdje se skrilo gorje:
o otaca naših pusto šamatorje,
daj san još nama, posljednjim Hrvatima*
(šamatorje=groblije, op. pisca)

Kako li je samo bio idiličan dr. Mile Budak, sin ovih krajeva, koji pred sam drugi svjetski rat u neobjavljenom romanu "Bazalo" piše o Resniku:

"Obazre se i baci pogled na Resnik, otkuda izlazi sunce. Još nikada nije vidio tolike ljepote, pa stane i posve se okrene, da može bolje motriti: kroz oblake je čarobno probijala svjetla polukugla i resila Resnikove gole glavice, kao što na slikama resi svetačke glave široki zlatni obrub. Ivan je češće promatrao Svetu Brdo u požaru večernjega sunca na zalazu, no ovo je sada oko Resnika bilo čarobnije i ljepše. Oblaci su kao najfinija svila davali poseban čar i boju svjetlu, koje se je izbacilo visoko nad obzorje kao narančin sok."

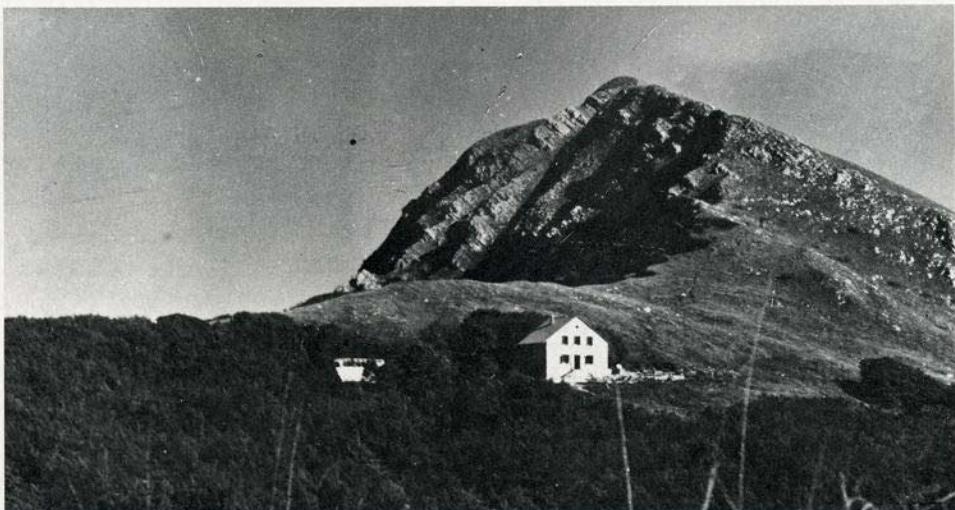
Danas, početkom proljeća 1992. nad cijelim ovim prostorom Ličkog sredogorja od Gračaca do Male Kapele možemo samo tugu tugovati, ne samo nad njim, nego i nad predjelima s jedne i druge njegove strane. I poželjeti da već legendarna 118. brigada hrvatske vojske, koja je s drugim brigadama branila Gospic, proneće tim krajem svoju žudnju za slobodom i mirom i da svima nama, a pogotovo onima preživjelima iz tih krajeva možemo reći: evo vam vašeg zavičaja, vaš je bio, vaš će i ostati! Zauvijek!!

Visočica - uvijek ista i uvijek nova

ANA LEMIĆ, Gospic

Rijedak je gospički planinar, koji bar nekoliko puta godišnje ne ode u Velebit na Visočicu. Tako je i sa mnom. Sve uspone na Visočicu pamtim, jer je to svaki put nezaboravan doživljaj. Nijedan uspon nije jednak drugome, jer nas Visočica uvijek drugačije dočeka. Nekad pod debelim slojem snijega, drugi put sva okupana suncem, gotovo nasmijana, u proljeće ogrnuta zelenim plaštem, a ljeti taj plašt još prošara cvjetovima karanfila, ljiljana, žutih ljubica, Kitaibelovog jaglaca, žutih sirištara, kaćuna i drugih florističkih rijetkosti.

Ipak, izlet na Visočicu u drugoj polovici studenoga 1990. godine zauzima posebno mjesto u mom sjećanju. Naime, Marija, Rade, Boris, Stevo i Aco, dečki iz mog trećeg pet razreda, zamoliše me da ih te nedjelje povedem u Ravni Dabar u srednjem Velebitu. Njihova želja bila mi je zapovijed. Uostalom, razmišljam dalje: Zašto ne? Izlet u Ravni Dabar lijepa je i ugodna šetnja. Iz Gospića ćemo autobusom do Baških Oštarija, a odatle Premužićevom stazom do doma u Dabru. To je kraška dolina ispod Čelinca i Rujičina kuka. Danas je pusta, a nekoliko napuštenih i oštećenih kamenih kuća stoje kao nijemi svjedoci nekadašnjeg života u toj maloj dolini. Još prije tridesetak godina tu je bilo četrdesetak stanovnika, a prije i mnogo više. Pred očima mi se javlja slika ličkog gorštaka kojemu su surovi životni uvjeti u srcu Velebita izazov da otima od škrte zemlje što je moguće više, kako bi se lakše preživjelo. Zamišljam male đaciće kako hrle iz svojih toplih kućica prema školi gdje su naučili prva slova i pročitali prve knjige, iz kojih su doznali da daleko od njihove doline ima boljeg i lakšeg života. I tako, malo po malo, odoše u svijet, a rodni Dabar opustje. Još je groblje dobro uščuvano, a i povremeno svježe cvijeće na pojedinim grobovima svjedoči da se neki od njih ponekad vrate, ne

zaboravljujući pretke koji su tamo ostali zauvijek. Školu je zagrebačka "Industrogradnja" adaptirala u lijep i ugodan planinarski dom.

Sve ove slike odvijaju mi se pred očima kao na filmu i brzo pristajem. Nakon uputa što obući i ponjeti, dogovorili smo se za polazak s autobusnog kolodvora u Gospicu u nedjelju ujutro u šest i po sati. Tamo su me dočekali još Igor i Tomislav iz drugog pet s molbom da nam se pridruže. Sa zadovoljstvom smo ih primili u društvo, zapravo bili smo sretni da ima još ljubitelja Velebita. Obećali smo im lijep izlet s puno dojmova. Da u planini budemo sigurniji, s nama je i Ante, iskusni planinar i vodič.

Sastanak na autobusnom kolodvoru sve nas je razočarao jer je autobus na toj liniji nedjeljom ukinut. Bili smo lјuti, jer to znači da se nedjeljom na tu stranu ne može. Što sad? Učenici "naoštreni" za planinarenje neće kući. Brzo se dogovaramo. Budući da nema nijednog autobra na jednom pravcu, odlučili smo da krenemo pješice u pravcu Visočice, pa dokle stignemo. Da, upravo tako! Valja znati da do Divosela imamo desetak kilometara asfaltnog puta, što nije ugodno za pješačenje, a odatle slijedi desetak kilometara do doma na Visočici i visinska razlika oko 900 metara. Još toliko natrag i to je četrdesetak kilometara pješice u kratkom jesenskom danu. Zato idemo samo šetnje radi. Lagano šetajući i pričajući stigli smo za dva sata do Delukina vrela (naziv je najvjerojatnije po Ignacu de Luci koji je pisao o Lici u djelu "Statističko-geografski spisi", Beč, 1790-1792. god.). Tu smo odmorili, očistili izvor od suhog lišća te prokopali odljev da voda bolje otječe. Hajmo dalje do Vodice, pa ćemo se opet odmoriti. Tako je i bilo. I taj smo izvor očistili, pa kako nismo bili umorni, a vremena smo još imali, krenemo prema Gojtanovu domu. Igor i Tomislav su bili presretni, jer im je to prvi uspon na Visočicu. Putem smo razgovarali i objašnjavali učenicima nazive pojedinih dijelova kuda smo prolazili i počesto bacali pogled dolje na Gospic i okolicu te tako nismo ni osjetili da smo već pod Krivim gajem. Još desetak minuta i eto nas.

Međutim, Visočica nas je dočekala hladno i negostoljubivo, sva umotana u sivi plašt magle i oblaka. I ne samo to. Plašila nas jakim i hladnim vjetrom. Valjda je bila uvrijedena jer nas je iznevjerio autobus. Zbog toga nismo imali ni ključa od doma, ali nije bilo strašno. Tu je, doduše, još nedovršeno sklonište. Naložili smo vatru da ugrijemo ruke, a potom smo ispraznili naprtnjače. Dok smo tako sjedili uz vatru moja je profesionalna preokupacija učinila svoje - održala sam im kratko "predavanje" o Gojtanovom domu od otvaranja do današnjih dana.

Posjet smo završili obaveznim fotografiranjem za uspomenu. Povratak je bio brži i lakši, ali je ipak potrajan, zbog onih desetak kilometara asfaltne ceste od Divosela do Gospića. Ali bez obzira na sve, bili smo jako zadovoljni što nije propao dan, već smo imali lijep izlet, a nešto i zbog toga što smo dokazali da možemo i tako, bez obzira na prijevoz.

Sutradan je gotovo cijela škola znala da su dečki pješice iz Gospića otišli na Visočicu, jer su se pohvalili, što je u neku ruku i razumljivo. Mene su važno dočekali povikom: "Ne samo da nismo dobili upalu mišića, nego nas više ni noge ne bole. Jedino smo noćas dobro spavalii."

I eto, svi smo bili zadovoljni, svak iz svojih razloga, a jedno je sigurno poslije ovoga, da je naša planinarska družina dobila još dva člana, Igora i Tomislava.

Nažalost, danas je drugačije. Na Visočicu se ne može, a nema više ni Gojtanova doma. Zar može biti išto strašnije od spoznaje da je Velebit, i Visočica, u srcu Hrvatske i njezina kičma, a još ujvek nijedan Hrvat tamo ne može. Gospički planinari, a i ostali ljubitelji Velebita se nadaju da će ih velebitska dama Visočica uskoro opet dočekati kao nekada.

Planinarenje u kasnu jesen

Prekrasna stvar, ali kratki dani, hladne noći

MARIJA GOBEC, Zagreb

Poznato je, a i planinari to znaju već odavno - planinarenje u jesen je najljepše! Razloga za to ima dovoljno: nema više ljetnih vrućina, gužve su znatno smanjene, jesenje boje su u punom blještavilu, a brda sama od sebe pozivaju. No, za planinarenje u visoka gorja ili Alpe u to godišnje doba potreban je dodatan oprez. U to su doba, naime, češće i potrage za izgubljenima u planinama koji se nisu uspjeli na vrijeme spustiti u dolinu, jer su pogrešno isplanirali vrijeme potrebno za hodanje ili ih je neugodno iznenadila promjena vremenskih uvjeta. Zato, da bi se i do kasne jeseni uspješno moglo planinariti, nužno je poštivati neka pravila da bi se izbjegla neugodna iznenadenja.

Kratki dani

15.10.1990. izlaz sunca bio je u 6,34 sati, zalaz u 17,29 sati.

To iznaša samo još jedanaest sati dnevnog svjetla za razliku od sedamnaest sati usred ljeta. Vrijeme stoga treba iskoristiti ujutro i, što je naročito važno, s odgovarajućom rezervom navečer. Radi toga se vremenski plan radi odostraga prema naprijed:

Povratak u dolinu jedan sat prija zalaska sunca	16,30 h
Proračunsko vrijeme hoda, npr. 8 sati	-8,00 h
Vrijeme za polazak	8,30 h

Kao utješnu zamjenu za kratak dan, jesen nam međutim nudi: u listopadu je u brdima najmanje oborina, npr. njemački stručnjaci su izračunali da je na vrhu Zugspitze u listopadu 120 mm mjesечni prosjek oborina, a u mjesecu s najviše oborina, travnju, on iznaša 209 mm. Dakle, to je najbolja prilika za poduzimanje izleta po planinarskim stazama koje su inače vlažne i blatne. Nedavno mi je npr. jedna kolegica planinarka rekla kako su pokušali uspon u osmom mjesecu na Dachstein, ali da ovako "zamazano" brdo još nije doživjela.

Pred zatvorenim domovima

Jesenji mir, međutim, ima jedan presudan minus: skoro sve alpske kuće, domovi ili privatne kuće, u to su doba vrlo često zatvoreni za posjetioce. Posjetioci mogu eventualno koristiti zimska skloništa ili svoje ture ograničiti na jednodnevne sa stacionarom u dolini. Datum zatvaranja jako ovisi o vremenskim prilikama i visinskom položaju kuće, a kritični termin je na kraju rujna. U pojedinom slučaju najbolje je unaprijed se informirati.

Velike hladovine, hladne noći

Kod tipičnog jesenskog visinskog tlaka za vrijeme dugih, vedrih noći, zrači iz površine zemlje mnogo topline; posljedica su mrazevi i zamrznuti putevi. Dakle, oprez na

putevima u hladovini i vlažnim, postoji opasnost otklizavanja! A faze hladovine su u jeseni sve duže, položaj sunca sve niži. I relativno ravne sjeverne površine ne dobivaju u to godišnje doba više sunca. Tko, dakle, želi uživati u zadnjim sunčevim zrakama, bira južno položene uspone iznad granice magle. Vrlo često su temperature na vrhovima u Alpama u ljetnim periodima tek neznatno više od onih u kasnu jesen! Uzrok tome je često nastajanje stabilnog inverzionog položaja u zračnim slojevima u jesen. Hladan zrak se spušta, a topli podiže. Niska magla i horizontalne sunčeve zrake sprečavaju razvijanje termičkog uzgona koji bi zračnu masu izmiješao.

I još nešto: u jesen Alpe prekrivaju danimski oblaci koji području sjevernih Alpa osiguravaju topli, suhi zrak, a stvaraju impozantan pogled u daljine.

Nadolazi hladna fronta. Ipak oprez: promjena vremena dolazi izneneda. Vlažni, polarni zrak nadolazi vrlo brzo u Alpe i donosi osjetan pad temperature uz mogućnost snježnih padavina čak i u doline. Tko pažljivo prati vremenske izvještaje, neće biti iznenaden takvim promjenama, a tko ne...

O opremi. Osim uobičajene opreme koja se nosi za neki određeni uspon, trebalo bi dodatno uzeti još slijedeću opremu:

- baterijsku lampu (čelnu lampu) za svakog pojedinca, rezervne baterije
- čvrstu i solidnu planinarsku cipelu, skijaške štapove ili planinarski cepin za bolje savladavanje zamrznutih dijelova puteva
- toplu, zimsku vjetrovku, navlačnu vjetrovku, vunenu kapu i rukavice za uspone po hladovini i magli
- vreću za bivakiranje, za svaki slučaj...!

Malovansko jezero na Velebitu

Foto: A. Lemić

Slavko Tomerlin - Tatek

Malo je ljudi koje je priroda obdarila tolikim svojim darovima kao što je Slavka Tomerlina Tateka iz Zadra. Dar slikarstva izrazio je u velikom broju predivnih slika, posebice onih vezanih za Velebit. Nemali je dar svojstvo da se u terakoti ili drugom materijalu izrazi svoje svjetonazore i doživljavanje prirode. No sigurno je najveći dar sposobnost tako voljeti planinu da postane svakodnevni život. Istražujući nepoznate pute ili pronalazeći stare zaboravljene staze, Tatek je svojom ljubavi i upornošću omogućio svima nama da upoznamo mnoge tajne velebitskih ljepota. Zato smo odlučili da čitateljima ovim skromnim intervjoum predstavimo nenađmašnog planinarskog djelatnika Slavka Tomerlina.

Kada si počeo planinariti?

Imao sam pet godina kada sam s roditeljima, daleke 1932. godine, prvi put bio na Medvednici. Blizina Maksimira, a stanovali smo u maksimirskoj Željezničarskoj koloniji, omogućila mi je svakodnevne igre u maksimirskim šumama i tada divnim jezerima i potocima. I moj otac, poznati hrvatski slikar, često me vodio na svoja putovanja u potrazi za slikarskim motivima, a to su u pravilu bili seoski krajolici i pučki običaji. Tako sam jednostavno rastao uz prirodu i u njoj te stvarao prema njoj svoj odnos.

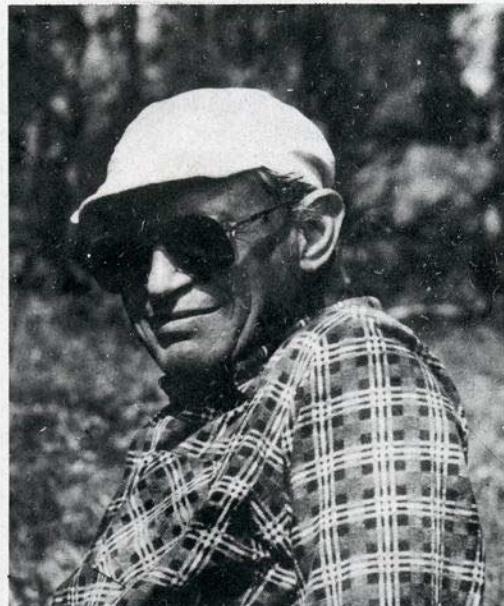
Koje si sve planine posjetio?

Teško bi bilo sve nabrojiti, pa ču ih samo primjerice navesti: Medvednica, Samoborsko gorje, Klek, Risnjak. Velika Kapela, Velebit, Mosor, Biokovo, Prenj, Čvrsnica, Bjelašnica, Maglić, Durmitor, Prokletije, Šara, Orjen, Dolomiti, Linzer, Grossglockner, Mont Blanc (dva puta), Monte Rosa, Etna, Vezuv, Pachnesu na Kreti, Bluff Knoff u Australiji. Naravno, i opet Velebit!

Velebit je tvoja najveća ljubav. Koliko si ga puta posjetio?

O tome nisam vodio nikakav dnevnik. Prosječno sam išao dva do tri puta mjesечно kroz 26 godina, znači 624 do 636 puta. Računam da sam kroz to vrijeme ispenjao u visinu oko 700000 metara.

Boraveći na Velebitu susretao si i ljudi i životinje. Nekako ispada kao da je poskok, što si ga isklesao u stijeni iznad Tatekove kolibe, čuvarkuća?

Susretao sam doista raznih životinja. Velikih i malih. Sve one u pravilu bježe od čovjeka. To vrijedi i za medvjeda. Što se tiče srna i jelena gotovo je prava rijetkost sresti ih, krivicom krivolovaca. Poskok je čest i stalni žitelj planine. Strašljiv je i gotovo bezopasan. Čim čuje vibracije tla što ih stvaraju gojzerice, bježi. Nezgodan je jedino ako se penjete po stijeni i zavučete ruku na mjesto gdje se on sunča. I u jesen je malo opasniji kada se sunča na granama stabala. Zna poskočiti s grane i pasti na nezaštićeni dio tijela. Tada je opasan. Inače je lijep i spor. Ja sam mu isklesao mali spomenik iznad kolibe.

Život u planini i s njom sigurno se odrazio na tvoj duhovni, misaoni svijet. Okoliš promatraš na drugačiji način, za razliku od onih koji samo povremeno i baš kao gosti odlaze u planinu?

Točno je to. Bezbroj puta sam prolazio istim stazama i gledao iste stijene i kamenje. Mislio sam da ih sve poznajem. Iznenada otkrijem da to kamenje nalikuje raznim oblicima ili likovima. Jedanput je kamen nalik orlu, drugi puta sovi, žabi ili nečem drugom. Ponio bih ih kući. U dokonim zimskim danima, kada je planina bila nedostupna, uzimao sam ih u ruke i promatrao. Tako sam došao na zamisao da jednu stranu kamena obradim. Otkrio sam izuzetnu ljepotu takvih predmeta. Danas imam 35 izložaka ili, kako ih ja zovem, kamenih alrauna i čekam prigodu da ih prikažem javnosti.

Granata bezumnika ni tvoju kuću u Zadru nije mimošla. Ima li nešto ratnoga što je vezano uz Velebit?

Ima jedan dogadaj koji me veoma uzbudio. Nisam ga sam doživio ali su mi ga ispričali očevici. Ponovno sam očistio i označio krijućarski put od Visočice preko Dalmatinskih vrata u Mandalinu, ali nije on bio sasvim napušten. Tu su prolazile mnoge životinje. Naravno, i medvjedi. Tako je i prošlog listopada ovim, njemu dobro poznatim putem prolazio medvjed. Tamo pod pločom začula se stravična eksplozija. Mina! U zrak su letjeli dijelovi medvjeda koji nije znao koliko je ljudsko bezumlje.

Na groblju u Ljubotiću sagradio si za sebe neobičnu grobnicu u obliku Simonovića stupine. Što te je na to navelo?

Ponajprije, imam grobnicu na Mirogoju u Zagrebu. Lutajući po groblju u Bristovcu opazio sam kamen nevjerljivo ličan Stapini. Ideja se nametnula sama po sebi. Imam dvije velike ljubavi: svoju suprugu i Velebit. Svatko voli biti sa svojim najmilijima. Zar je onda čudno što želim po završetku svog zemaljskog posla biti u zagrljaju svoje druge ljubavi? Zamolio sam mještane za grobno mjesto, a za uzvrat sam izradio u crkvici Gospe od žalosti mozaik.

Više i nismo tako mladi. Imaš li kakve neostvarene želje?

Svakako! Imam zamašan plan koji sam prije domovinskog rata započeo ostvarivati. Riječ je o novom putu sa Stapa na Debeli kuk preko pećine Okapnice. Već sam iskopao serpentine i započeo klesati stepenice. Treba postaviti 14 metara željeznih skala i 24 metra čeličnog užeta. Na taj bi način Stap posto jedno od najatraktivnijih planinskih područja u Hrvatskoj.

Ispalo je sasvim slučajno da ovaj razgovor vodimo prigodno - uz 60. godišnjicu prvoga planinarskog pohoda Slavka Tomerlina-Tateka. Poželimo mu dug život, dobro zdravlje i pomognimo mu u ostvarenju njegovih zamisli.

Razgovor vodio: Želimir Kantura

Slavko Tomerlin - Tatek

Roden je 16. veljače 1927. g. u Zagrebu i tu je završio školovanje za zubnog tehničara. Nakon odsluženja vojnog roka radi u Glini (1951-1955). Zatim seli u Mali Lošinj, a 1961. g. dolazi u Kobiljak, kraj Sesveta, i tu se učlanjuje u PD "Lipa".

Od 1965.g. živi u Zadru gdje postaje aktivni član PD "Paklenica", čiji je član i danas. U Zadru sve svoje slobodno vrijeme koristi za planinarenje, ali i za slikarstvo i kiparstvo, te za izradu minijatura od životinjskih kostiju. Većinu slobodnog vremena provodi na Velebitu, najčešće sam, otkrivajući nove puteve, nove staze i obnavljajući stare već zaboravljene. Otkriva i pronađi nove i nedostupne ljepote te jedinstvene planine. Otkrivajući nove staze on ih i markira, pravi svoje vlastite karte, a usput pravi i skloništa, kao npr. u pećini na Bojinom kuku.

Sva ta svoja otkrića i staze uređuje da budu dostupne svima, a ujedno ih i opisuje. Tako je 1971.g. prvi put opisao put od Milovca do Bojinca, Zavrata pa do Šibuljine. Godine 1973. pronađi najpovoljniji put od Manite peći preko Vidakovog kuka do Marasovca, kao i dionicu puta kroz Malu Paklenicu. Markira i održava Paklenički planinarski put, zajedno s nekim članovima društva.

Pronalazi, uređuje i čisti novu stazu od Borisovog doma za Babin kuk, da bi nekoliko mjeseci nakon toga sajlama osigurao uspon do samog vrha te predivne kamene gromade. Stazu produžuje i do vrha Liburnije, i također je osigurava sajlama. Godine 1977. objavljuje u listu "Naše planine" novi put od Mandaline preko Stapa do Visočice koji je i uredio.

Godine 1984. bio je glavni konstruktor krova na skloništu Ivine vodice, kao i pri uređenju malog bunara. Godine 1981. ostvaruje svoj dugogodišnji san o izgradnji skloništa na Stapu. Uz pomoć nekolicine članova PD "Paklenica" iz Zadra to sklonište, nazvano po njegovu nadimku "Tatekova koliba", postaje sve popularnije i sve poznatije tako da s vremenom postaje tijesno. Godine 1988. gradi proširenje za još 8 ležajeva, ali san o izgradnji pravog planinarskog doma na Stapu još ga ne napušta. Boraveći na Stapu otkriva nove zanimljive staze. Tako markira i uređuje stazu od Stapa do Jelove ruje, zatim novu skraćenicu puta od

Jelove ruje do Karoserije, gdje se spaja s normalnim putem Stap-Visočica.

Osim Velebita posjetio je i mnoge planine diljem Europe i bivše Jugoslavije. Aktivno se bavi umjetničkim radom. Svoje je rade izlagao u Malom Lošinju, Zadru, Šibeniku, Glini i Zagrebu. Pejzaži su uglavnom planinski, ali se nađe i poneki s mora.

Radi minijature od terakote, uglavnom iz svog rodnog kraja. Godine 1991. javlja se prvi put kao kipar. Obraduje slikovito kamenje Velebita (alraune) i postiže velik uspjeh.

Snimljen je i TV film o njegovim djelatnostima.

Za sva ta planinarska djelovanja i za sav rad dodijeljena su mu i društvena priznanja PD "Paklenica" kao i PD "Vihor", a 1989. dobiva Plaketu PS Hrvatske. Ima i Srebreni i Zlatni znak bivše Jugoslavije, a Savez za fizičku kulturu također mu je dodijelio plaketu.

Sada sjedi kod kuće i čeka dan kada će moći nastaviti posao u svojoj planini, tamo gdje ga je zaustavio sadašnji prljavi rat.

Smilja Petričević

Paralelne proljetne priče

SLAVKO TOMERLIN, Zadar

Proljeće je. Auto je zatrubio nekoliko puta. Uzeo sam već spreman ruksak i upao u veselo društvo planinara. Idemo na Velebit.

Proljeće je. Sirena je počela zavijati svojim prodornim zvukom označavajući opću opasnost. Svi bježe u najbliže sklonište.

Putem prema našem cilju promatramo probuđenu prirodu, obučenu u novo proljetno ruho. Sve je u zelenom, nježnom tonu. Sunce već dobro grije ali to nam je ugodno.

Tu i tamo u daljini čuje se poneki rafal. U kući nemam pravog skloništa. U kutu sobe napravio sam od kamenih blokova i dasaka "rupu" veličine 150 x 80 cm, gdje se žena i ja stisnemo kada zagusti.

Nakon tri sata penjanja stižemo do našega željenog cilja. Kućica na Stapu, iako skrivena iza dviju razgranatih bukava, ipak se ističe iz daljine svojom sivom bojom, suprotnom od zelene okoline. Uživam pogledom po livadi okićenoj šarenilom proljetnog cvijeća. Sve bruji od novog života.

Sjedimo dalje u sobi i čekamo što će se dogoditi. Došlo je i podne. Ručak je gotov. Uzimam žlicu i prinosim prvi zalogaj ustima. Upravo sam zinuo kad čujem: tras! Negdje u blizini eksplodirala je granata. Žlica mi ispadne iz ruke. Ostali dio ručka ipak sam uspio pojesti, ali s osjećajem da ga bacam sebi iza leđa.

U kućici je bilo sve u redu. Odmah smo se prihvatali pripremanja ručka. Podne je. Cijelo se društvo okupilo oko stola ispod bukve da ruča. Onako sit, legao sam u hladovinu i zagledao se u krošnju. Doletjela je neka ptičica i počela uredivati svoju pernatu toaletu. Malo zatim preletjela je na susjednu bukvu i veselo zacvrkutala. U daljini se čuje glas kukavice. Mir i spokoj vlada cijelim krajem. To mi godi nakon one gradske buke. Čujem tih žabor potocića što povremeno nakon kiše teče, da bi nakon desetak metara nestao u velebitske dubine.

Najednom nastane zloslutna tišina. Znao sam da se nešto događa. Nije prošlo ni par časaka, a onda je počelo. Prvo se iz daljine čula grmljavina kao pred oluju, a onda je počelo treskati sve bliže i bliže. Skupljamo se u našu "rupu". Ležimo jedan do drugoga. Buljim u strop. Hoće li izdržati ako pogode kuću. Čujem svoje srce kako lupa, jako i snažno, čak jače nego za najtežeg uspona. Granate padaju po čitavom Zadru. Strepim hoće li koja doletjeti u našu sobu. Nisam dugo čakao. Jedna je pala u susjedno dvorište. Stakla u kuhinji rasprsnu se u tisuće komada. "To je bilo vrlo blizu" - rečem ženi. Trenutak poslije reske eksplozije, kada su mi dim i prašina uletjeli u sobu, znao sa, da mi je kuća pogodjena. S rupe na krovu vidim plavo nebo.

Nakon kraćeg izleta po bližoj okolini Stapa vraćamo se u smiraj dana sretni i zadovoljni što su nam Velebit i proljetni dan pružili takav užitak. Sunce je zašlo i još su samo vrhovi bili osvijetljeni ružičastim sjajem.

Dva su nezaboravna dana prošla, zar ne?

O Zelinskoj špilji 1842. godine

150 godina prvog hrvatskog teksta o nekoj špilji u Hrvatskoj

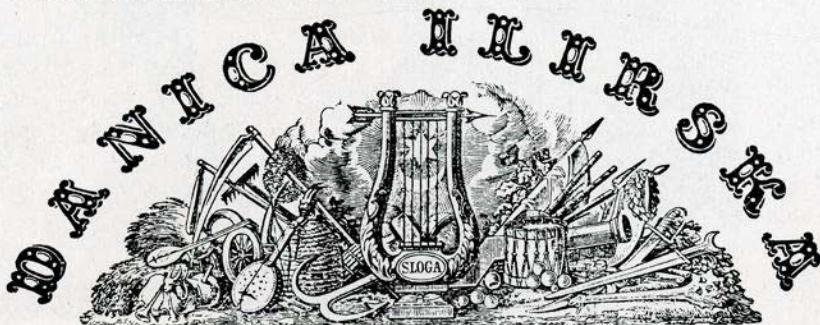
Ing. VLADO BOŽIĆ, Zagreb

Ove, 1992. godine navršava se 150 godina od objavljuvanja prvog teksta o nekoj špilji u Hrvatskoj pisanih hrvatskim jezikom. Dana 10. rujna 1842. godine zagrebački svećenik Stjepan Mlinarić objavio je u Danici Ilirskoj - prvim hrvatskim novinama pisanim hrvatskim jezikom, u br. 37, na str. 146-147 tekst pod naslovom "Razvaline od grada Zelina i tamošnja špillja". Svi tekstovi do tada pisani o speleološkim objektima u Hrvatskoj bili su na stranim jezicima, a njih do tada i nije bilo mnogo. Najstariji tekst napisao je Nikola Gučetić 1585. talijanskim jezikom a poslije njega do 1842. pisao je: Mavro Orbini 1601. talijanski, Ivan Vajkard Valvazor 1689. njemački, Albero Fortis 1771. i 1774. talijanski, Ivan Lovrić 1776. talijanski, Baltazar Hacquet 1778-1789. i 1785. njemački, Ivan Dominik Vukasović 1783. njemački, Franjo Marija Appendini 1802. talijanski i Julije Fras 1835. njemački.

Prvi čovjek koji je napisao i objavio tekst o nekoj špilji u Hrvatskoj na hrvatskom jeziku bio je svećenik Stjepan Mlinarić, rodom iz Međimurja. Rodio se u Prelogu, školovao u Zagrebu, Beču, i Pešti. Bio je kapelan u Bistrici, kateheta u Varaždinu, kanonik u Rimu i župnik u Dubravi, gdje je i umro 1849. Svoje tekstove objavljivao je u tek osnovanim novinama "Katolički list" i "Danica Ilirska", a dosta tekstova je ostalo neobjavljeno.

Iz Mlinarićevog članka je vidljivo da je bio velik rodoljub i da je čitateljstvu želio što bolje opisati dio svoje domovine, ali da sam u špilju nije ušao. Iako sama špilja nema neku posebnu vrijednost, značaj ovog opisa je u činjenici da je to prvi ili najstariji tekst u Hrvatskoj pisani hrvatskim jezikom.

Danas, kada nakon mnogo godina opet možemo pisati čistim hrvatskim jezikom, dobro je podsjetiti se na ovu malu speleološko-jezičnu obiljetnicu.

S karbitkom po svijetu

IGOR JELINIĆ, Rim

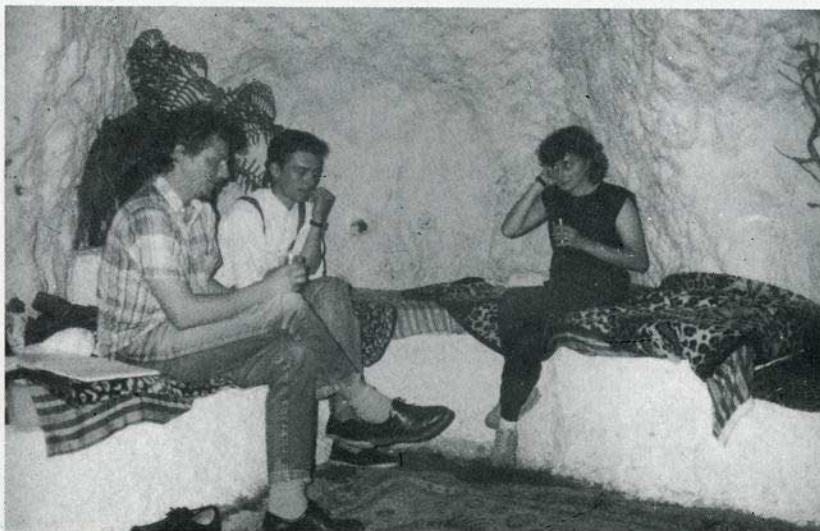
Karlovačanin Igor Jelenić (nadimak Jela) sa suprugom Alenkom i Hrvoje Karais (nadimak Rele) sa suprugom Jasnom dugogodišnji su članovi karlovačkog SO-a PD "Dubrovac". Posljednjih godina prošlog desetljeća zbog slabijeg rada SO-a u Karlovcu prešli su u SO PD "Željezničar" u Zagrebu i nekoliko godina bili njegovi aktivni članovi. I Igor i Hrvoje stekli su planinarski naslov speleolog (1985. Igor značku br. 91, a Hrvoje 1988. br. 102) i sudjelovali u istraživanju nekoliko najdubljih jama u Hrvatskoj. Nažalost, u potrazi za poslom, koji ovdje nisu mogli naći, otišli su 1989. u inozemstvo. Pokušali su najprije u Rimu i uspjeli. U prvo su vrijeme živjeli vrlo skromno, no ubrzo su se snašli i uspjeli uklopiti u normalan život velikoga grada, čak se i aktivirati kao speleolozi. Evo Igorovog izvještaja o njihovom speleološkom životu u Italiji.

Vlado Božić

Iako ovogodišnja djelatnost hrvatskih speleologa iz vrlo razumljivih razloga neće dostići rezultate ranijih godina, ona usprkos nimalo naklonjenoj situaciji nije zanemariva. I dok naši prijatelji speleolozi-borci na Velebitu i drugim ratištima uspijevaju posjetiti a i istraživati speleološke objekte, mi rijetki koji smo stjecajem okolnosti izbjegli nedaće rata, barem one najizravnije, u najboljoj mogućoj mjeri pokušavamo izvan granica zemlje prezentirati hrvatsku speleologiju.

U Rimu, jednom od najjačih talijanskih speleoloških središta, malo je aktivnih talijanskih speleologa - iako je to možda neskromno reći - koji ne znaju za prisutnost nekolicine Hrvata u svojim redovima.

Došavši u Italiju, sada već davne 1989. godine, Rele, moja supruga ALENKA i ja prve smo noći proveli u starim etruščanskim špiljama, ručno iskopanim u tufu, mekim vulkanskim

Prvi dom karlovačkim speleolozima u Italiji bila je stara etruščanska špilja, iskopana u tufu pedesetak km od Rima. Na slici su Hrvoje Korais, jedan talijanski prijatelj i Alenka Jelinić

Foto: Igor Jelinić

Dvorana Saracco u Špilji di Monte Cucco (-380 m). U pozadini u kacigama Hrvoje i Igor

Foto: Pier Leonida Orsini

stijenama kojima obiluje okolica Rima. Prave prirodne špilje nismo vidjeli sve dok Rele nije na jednom skijaškom izletu upoznao i rimske speleologe. Prije nego što sam uspio donijeti svoju osobnu speleološku opremu iz Karlovca, Rele je već nekoliko puta bio na terenu sa članovima Gruppo speleologo di Club Alpino Italiano (GSCAI). Za naše prvo, nakon dvije godine, zajedničko spuštanje u jednu jamu, izabrali smo Consolini, najdublju jamu Lacijsa, jedne od 20 talijanskih pokrajina (u kojoj je i Rim). Jama je duboka preko 600 m i oko 2 km dugačka, no zbog izuzetno teških uvjeta (vrlo uski kanali) nije točno i do kraja izmjerena ni topografski snimljena. Prilikom prvog mjerjenja učinjena je pogreška, a drugo mjerjenje još nije poduzeto zbog nekoliko vrlo uskih i teško prolaznih dijelova. Prva i najuža od svih "gljiva" (u speleološkom žargonu usko mjesto kroz koje se teško može provući) značila je ujedno i kraj ove naše avanture. Poslije smo od prijatelja koji jamu dobro poznaju čuli sve o Yoga položajima u kojima je tu "gljivu" moguće svladati i onda, u nujužem dijelu, prijeći na uže u vertikalnu. Budući da mi to nismo znali, to smo mjesto sebi proglašili za dno jame. Jama Consolini do tog je mjesta bila istražena još 1961. godine, a istražili su je članovi Speleo Cluba Roma čiji sam i ja danas član. Nastavak istraživanja od spomenutog mjesta na dubini od -260 m pa do sifona na dnu obavili su 80-tih godina članovi GS CAI iz Rima.

Prvi je dio jame, na našu sreću, najljepši. Dominiraju dvije velike vertikale, od 91 i 133 m, i taj dio jame se prostranošću potpuno razlikuje od nastavka, koji se sastoji uglavnom od vrlo uskih meandara i malih skokova, a to čini jamu vrlo teško prohodnom.

Nakon nekoliko sljedećih akcija, uglavnom posjeta i manjih istraživanja, otisao sam s prijateljima iz SCR-a u drugu velikanku Lacijsa, najdužu i službeno najdublju (-567 m dubine i preko 4 km dužine), a to je Grotta degli Urli (Špilja krikova - navodno su prvi istraživači vrištali od veselja kada su nakon uskih početnih kanala naišli na dvorane impozantnih dimenzija). U toj smo akciji istraživali novi kanal čiji je ulaz pronađen zahvaljujući penjanju uz jednu stijenu na dubini od oko 400 m. Kanal se blago spušta i on je trenutno najveća preokupacija članova kluba. U toj je špilji ove zime ronjen i sifon na dnu jame, a preronila ga je Letizia, članica kluba Circolo Speleologico Romano,

jednog od pet rimskih klubova. Sifon je plitak i dugačak 26 metara, ali mala širina kanala i mutna voda čine ga teško preronjivim. Kako je Letizia ronila sama, istraživanje nije nastavljeno. Poteškoću za sva dalja istraživanja čini transport ronilačke opreme kroz gornje dijelove špilje, prije svega zbog vrlo uskih kanala na samom ulazu i na oko -250 m dubine (prolaz St. Barbara). Usprkos tim teškoćama, za uigranu ekipu kakvu pamtim u SO-u PD "Željezničar" prije 3-4 godine, istraživanje nastavka, iza sifona, ne bi bio velik problem.

Nažalost, nema ni prostora niti vremena za opise svih speleoloških objekata što smo ih posjetili u posljednjih nekoliko mjeseci, a koji svojim dimenzijsama i ljepotama ne zaostaju za već spomenutim, no preskočiti svjetsku velikanku, i po ljepoti i dimenzijsama, a to je Grotta di Monte Cucco, bila bi zaista šteta. Ta je jama poznata još iz prošlog stoljeća. Prilikom svakog istraživanja, sve do danas, speleolozi su prodirali postepeno sve dublje i dublje. Jama je nekoliko puta bila najdublja u Italiji (prva dublja od 900 m), a sa svojih 27 km zauzima danas drugo mjesto po dužini.

Cilj akcije izvedene tijekom ovogodišnjih prvosvibanskih blagdana bio je fotografiranje i upoznavanje jame koju, da bi se uistinu upoznala, treba posjetiti više desetaka puta. Sa svojih -922 m dubine najdublja je jama u speleološki bogatoj pokrajini Umbriji. Grotta di Monte Cucco "postavljena" je većim dijelom tijekom čitave godine, nažalost, ne u pravcu najdubljeg dijela. Da bismo iskoristili postavljenu opremu, odlučili smo se za izlet u južni dio jame i sišli do dubine od oko -400 m, odnosno -520 m apsolutne dubine (visinska razlika između višeg i nižeg ulaza iznosi 119 m, a mi smo se koristili onim nižim ulazom), i prešli pri tom oko 2 km horizontalne udaljenosti.

Imamo i lijepih planova za iduće ljeto: sudjelovati u istraživanju dvije paralelne jame - Pozzo de la Neve (Snježna jama -1050 m) i Cul di Bove (Volovsko dupe -905 m), od kojih je jedna aktivan ponor a druga fosilna jama. Njihovim bi se spajanjem, za što postoje stvarni izgledi, dobio jamski sustav dužine desetak kilometara, dok se ukupna ili najveća dubina nažalost time ne bi promjenila. O mogućem uspjehu te akcije u kojoj bi trebali sudjelovati i speleolozi iz Mađarske, javit će pravovremeno.

Do tada držimo palčeve za uspjeh akcije i za mir u Hrvatskoj.

Kanal barbara u Špilji di Monte Cucco (-390 m)

Foto: Pier Leonida Orsini

Mike Tomasin, Amerikanac koji se kroatizirao

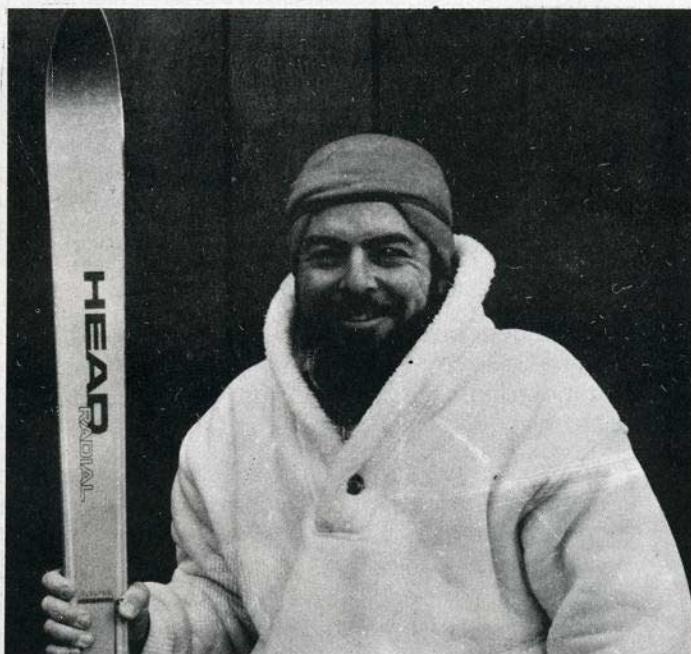
Ing. JOŠKO KIRIGIN, Bakersfield, Kalifornija

Jedno moje lijepo poznanstvo i prijateljstvo u Americi započelo je nakon telefonskog razgovora s mojim bratom Jerkom u Zagrebu. Kazao mi je: "Tamo kod tebe, blizu doline i Nacionalnog parka YOSEMITE, ima jedan odličan novopečeni Velebitaš. Potraži ga, bit će ti dobar pajdaš."

To "blizu Yosemita" jako je široko područje, no nakon nekoliko sati telefonskog istraživanja, čuh s druge strane žice: "Je, je - ovdi je Ante Tomazin i ja znan govorit po hrvatski..." To je bio glas Mikeovog oca. Sljedeće subote našli smo se gdje se gorljupci nalaze u Kaliforniji - ispod velebne, granitne, monolitne, gromade zvane EL CAPITAN, u dolini Yosemite.

Prvo što me je očaralo, kako taj mladi Amerikanac govoriti perfektnim dalmatinskim dijalektom. Očito je to rijedak slučaj da se rođeni Amerikanac kroatizirao, i ne samo u govoru. Svakom daljnjom riječi, njegova je životna priča (do tada!) postajala sve više zanimljiva i fascinirajuća.

Njegov otac Ante, iz malog sela Tribunja kod Šibenika, protjeran nekadašnjim siromaštvom i glađu iz tih dalmatinskih krajeva, proveo je rat kao "mali od kuhiće" na brodu ploveći Atlantikom. Čuvši 1945. kako su komunisti "oslobodili" njegovu domovinu, taj je Ante skočio u more u luci New Yorka i Amerika je dobila novog građanina. Kasnije se oženio i

dobio dva sina. Malo ili ništa je otac govorio sinovima o lijepoj Dalmaciji, jer je najviše čega se on sjećao bila glad i neimaština.

Mike se rodio 1953. u Klamath Fallsu u državi Oregon; tek je poslije u gimnaziji čuo za daleku zemlju Hrvatsku i to ga je silno zainteresiralo. Nagovorio je oca i ljeti 1971. krenuše Mike i Ante u Tribunj prvi puta. Čovjek može samo zamisliti kako je Ante, najstariji od devetoro djece susreo oca opet nakon pune 33 godine potpunog prekida kontakata. Mike je sve to pratio jako otvorenih svih čula; prve hrvatske riječi je tada naučio. Sjeća se kako i koje su bile te prve riječi: "Jedi juhu", kazala mu je njegova none ponudivši ručak po njihovom dolasku u Tribunj. Detalja bi bilo u nedogled, i tako je Mike "pokupio" svoj dalmatinski dijalekt.

Kad je završio gimnaziju, preko Hrvatske Bratske Zajednice dobio je stipendiju da ide studirati u Zagreb na Pedagošku Akademiju 1973. godine. Tada je Mike naučio i kajkavski dijalekt. Priča kako je jednom video poster Grossglocknera i takva brda su ga privukla. Čuo je za Planinarsko društvo Sveučilišta "Velebit", pa je došao u društvo u Radićevoj ulici. Kao Amerikanac, govoreći mješavinu kajkavskog i čakavskog dijalekta, sa fantastičnim talentom za svirku i pjevanje, s talentom za šalu i zafrkavanje, s prijateljskim osmijehom za sve i zaljubljen u prirodu i brda - brzo je prihvaćen u društvo; Mike je rapidno postao velebitaš. Prozvan je "Karter", po tadašnjem predsjedniku USA. Pohađao je Alpinističku školu "Velebita". Danas veli da mu je to najdraža diploma koju je u životu dobio. Penjao se na Kleku, Triglavu i u Paklenici na južnom Velebitu.

Mike se vratio u Ameriku 1978, gdje s diplomom Pedagoške akademije počima raditi kao nastavnik u gimnaziji u svom malom gradu Oakhurstu, kod južnog ulaza u nacionalni park Yosemite. Ubrzo se i specijalizirao za odgoj "problematične" djece - mlade kriminalne delikvente, umobolnu i zaostalu djecu; djecu koja nisu više bila u roditeljskoj kući nego u potpunoj skrbi države. Tako se rodila ideja da lijepe i grandiozne planine Sierra Nevada (planinski lanac uz istočnu granicu Kalifornije) pomognu tim mladim ljudima kako bi opet postali svrsishodni i konstruktivni dio društva...

Svakog bi ljeta Mike i jedan mu kolega organizirali ture za grupe od po 15 mlađih da provedu po 65 neprekidnih dana u planini, hodajući i brinući se o vlastitom samoodržanju u objektivno negostoljubivom ambijentu. Imali bi i par magaraca da im bude malo lakše nositi pribor i opskrbu. Susretali su i medvjede i vukove; bili bi i promrzli i gladni; nažuljanih stopala i dehidrirani. Ali, i ljestvete prirode su im bile stalno pred očima. Međusobna ovisnost, potreba pomaganja jedni drugima, ljudskost koja se do te mjeru samo u planinama stvara, utjecala je na mlađe ljude tako dramatično da su ti "izleti" postali ubrzo fantastičan uspjeh u svojoj izvornoj nakani - pretvoriti mlađe problematične ljude u mlađe društvene ljude!

Mala anegdota. Pitao sam Mikea, nije li ga strah od tih delikvenata (bilo je i ubojica među njima!). Mike mi objasnio da je spasonosni trik u tome da se prvi dan ode jako daleko i duboko u planinu, a navečer, uz romantičnu vatriču u kampu, objasnii se društvu da oni bez njih - vodiča i skrbnika, nemaju šansu da se vrati u civilizaciju!

Ta uspješna metoda je i dokumentirana na video prezentaciji, koju je Mike prikazivao širom Kalifornije u drugim sličnim školama i institucijama; dobio je i posebna priznanja za svoju ideju i trud. Tako je to bilo četiri ljeta, a onda je tako nezgodno pao da je stopalo, potkoljenicu i koljeno višekratno slomio. Poslije nekoliko komplikiranih operacija i uz višegodišnju rehabilitaciju, Mike i ja smo opet skupa skijali prošle zime. Zbog višegodišnje nemogućnosti planinarenja Mike je usredotočen na nove aktivnosti: bavi

se letenjem u jedrilici, pomaže posadama helikoptera u školovanju spasavanja u planinama itd.

Sviše je kazati koliko smo lijepih trenutaka proveli skupa u lijepim brdima Kalifornije. Posebno je zanimljivo promatrati reakcije ljudi u brdima i kampovima kad Mike u razvučenim oktavama "pusti glas" i zapjeva "Oj ti curo iz Komina...Ide gvozdena mašina..." i ine pjesme, s nekih drugih meridijana.

Jednom tako, ispod El Capitana, dva autobusa japanskih turista okrenuli glave od velebitne stijene i pogledaše prema nama, odakle je dolazilo to za njih nedokučivo pjevanje. Htjeli su intervjuirati jednog Mikea, toga očito "poznatog" američkog pjevača...

Puno je velebitaša i drugih hrvatskih goroljubaca ovdje posjetilo Mikea; svima je uvijek bio na pomoći. Naš poznati himalajac Stipe Božić mogao bi pričati o ovci pečenoj u zemlji, a s bliskim pogledima na El Capitan, a sve u Mikeovom aranžmanu. Ili kad su ga u povratku posjetili članovi Hrvatske ekspedicije na Aljasku (1983) i cijeli niz ostalih susreta s velebitašima.

Vjerujem da je svim tim posjetiocima ostao u sjećanju "velebitaški ugodaj" koji su doživljavali u kući jednog Amerikanca 15.000 km od društvenih prostorija u Radićevoj ulici 23 u Zagrebu.

Za razliku od priličnog broja naših velebitaša koji su se amerikanizirali ili kanadizirali, to je bilo nekoliko crtica o Amerikancu Mikeu Tomasinu - koji se "KROATIZIRAO"

Izložbe

Vladimir Horvat kao planinarski kroničar

Dr. SREĆKO BOŽIČEVIĆ, Zagreb

U travnju i svibnju 1992. Zagrepčani su mogli posjetiti dvije zanimljive izložbe: izložbu Fotoreporterska fotografija u Hrvatskoj 1920-1940 u Muzeju suvremene umjetnosti Zagreba i izložbu Vladimir Horvat, zagrebački kroničar vremena, u Muzeju grada Zagreba. U obje se izložbe, javlja planinar Vladimir Horvat, svima nama poznati graditelj 500 stuba na Medvednici. U prvoj on je prikazan kao jedan od rijetko uspješnih i nadarenih fotoreportera svog vremena, a u drugoj kao kroničar zbivanja na ulicama Zagreba od 1928. godine pa kroz razdoblje duže od 30 godina. To je ujedno bilo i saznanje za mnoge da je on registrirao i mnoge planinske vrhove, od slovenskih Alpa do snijegom prekrivene Jahorine.

**Snimak V. Horvata na njegovoj izložbi
1961. godine**

Foto: D. Lipić

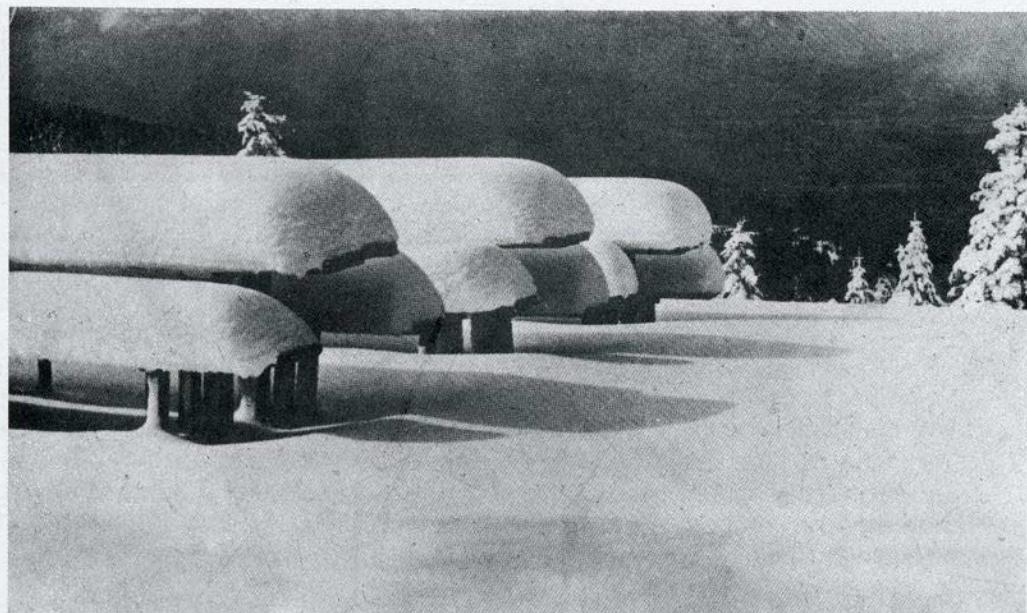
Medvednica: "Godišnji odmor"

Foto: V. Horvat

Izložba u Muzeju grada Zagreba nastala je kao rezultat dugogodišnjeg nastojanja i truda kustosa prof. Zdenka Kuzmića. U katalogu on sam kaže da su za njega "fotografije Vladimira Horvata bile otkriće još davne 1975. godine, kada se s njim prvi puta susreo". I eto, tek sada, tridesetak godina poslije njegove smrti, on biva "otkriven" i kao "kroničar" brojnih zbivanja na zagrebačkim ulicama, kako u centru, tako i na tadanjoj "dalekoj" periferiji, a uz to i kao "kroničar" planinarskih zbivanja u kojima je i sam bio stvaralac.

Već na prvom našem koraku ove "kronike" dočekuje nas na ulazu u izložbeni prostor - mnogim planinarima poznati Horvatov lik - s rukom podignutom u smjeru njemu dragih daljina. Drugo iznenadenje priredili su nam postavljači ove izložbe (prof. Kuzmić i Vranić) serijom od oko 80 dijapositiva izrađenih u sepija tonu koja nas u prvoj dvorani upoznaje s portretima Horvata od djetinjstva do zadnjih snimaka, uz osobne podatke o njemu, njegovoj obitelji, o dužnostima na poslu i o nekim njegovim izdavačkim "preokupacijama".

U tri naredne dvorane Vladimir Horvat je predstavljen kao jedinstveni kroničar

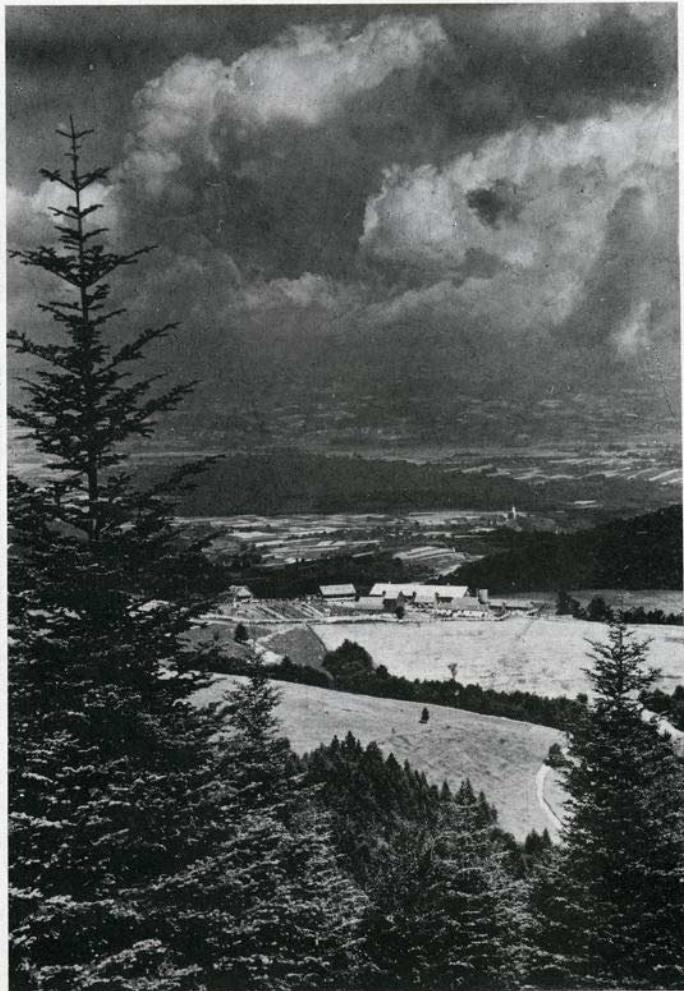

"zagrebačkog vremena" serijom fotografija s preko 70 snimaka. Zaokružena cjelina, ali samo dio njegove ostavštine od nekoliko stotina negativa ili snimaka. Za planinare je najzanimljivija bila zadnja dvorana pod motom: "Ponovljena izložba Vladimira Horvata iz 1961." Uz uređen ormar sa speleološkom opremonom, s izloženim razglednicama, s maketom planinara i velikom snimkom Horvata kako radi na svojim Stubama i s velikom Vranićevom snimkom Stepenica snimljenom samo par dana prije otvorenja izložbe - sada izloženih 33 fotografija vratilo nas je ne samo trideset godina unatrag, već i upozorilo na njihovu vrijednost, jedinstvenost i sada, za nijansu potpunije pojašnjenje.

Horvat je zaista s puno ljubavi ostavio mnoštvo "trenutaka" planinarskih zbivanja i motiva. Tako nam je bez svake sumnje

ostavio i detaljnju kroniku naše planinarske prošlosti od slovenskih Alpa i Jahorine do krajolika na Medvednici, Samoborskom i Žumberačkom gorju, u Vražjem prolazu kod Skrada, te u tami spilje Vrlovke, Veternice i Francuskih rudnika na Sljemenu.

Oduševljenje njegovom izložbom postavljenom davne 1961. godine zabilježeno je u tada prigodnoj knjizi dojmova, a sada možemo vidjeti da je s istim oduševljenjem ispunjena i knjiga dojmova s nedavne izložbe. Ljepota, jedinstvenost i zanimljivost kategorije su koje traju kroz duga razdoblja i ne umanjuju se! Među brojnim pohvalama i reminiscencijama na Horvata ovog je puta na nekoliko stranica ponovljena ideja: izložba je "hvale vrijedan pothvat i bilo bi vrlo lijepo kad bi se to sve našlo u jednoj monografiji!..." Vladimir Horvat je kao zagrebački kroničar i kao izuzetno zaslužan planinar svakako to i zaslužio! Nastojmo, da se to i ostvari!

Fakultetsko dobro na sjevernoj strani Medvednice

Foto: V.Horvat

Berljakovi "Dodiri neba" - naš planinarski bestseller

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Darko Berljak: "Dodiri neba" Hrvatski planinarski savez, Zagreb 1992, 20x14 cm, 300 str, broširano, naslovnica u koloru, 40 slika u boji na prilogu za umjetni tisk, 42 crnobijele slike u tekstu, 3 geografske skice, tumač stranih pojmove, cijena u preplati 1700 HRD.

Prikazujemo knjigu koja je ovoga časa još u tisku. Presedan kakvog se ne sjećamo u našem časopisu. Koristim se privilegijem što sam je kao lektor mogao prvi pročitati, još u rukopisu. Nestrljiv sam da što prije dode u čitateljeve ruke jer znam da će to za planinare biti prvorazredan literarni doživljaj. Darko Berljak (1950) je ekonomist, alpinist, dugogodišnji predsjednik Planinarskog saveza Zagreba, sada predsjednik Izvršnog odbora Hrvatskog planinarskog saveza. Dosad ga javnost najviše pozna kao vrsnog organizatora himalajskih ekspedicija. Kao planinarskog pisca mogli smo ga dosad upoznati tek po nekoliko priloga u našem časopisu te po novinskim stupcima gdje se trudio oko afirmacije hrvatskog ekspedicionalizma. Zato sam, uvezši u ruke njegov rukopis, u prvi mah očekivao štivo poput ekspedicijskih izvještaja, a onda sam sa čuđenjem spoznao da je to nešto posve drugo. I dobro je da je tako.

Počevši od Herzogove "Annapurne" i Huntovog "Everesta" nanizan je nepregledan broj takvih izvještaja kao na tekućoj vrpci. Poslije nas je ponešto uspio trgnuti Reinhold Messner tucetom svojih alpinističkih knjiga ali se, izgleda, napokon zamorio. U Hrvatskoj je ovom tematikom "probio led" splitski alpinist Stipe Božić svojom knjigom "Na vrh svijeta", a sada se poput pravog bljeska javlja Berljakova knjiga putopisa po Himalaji i oko nje, po Nepalu i - što je još zanimljivije - po Tibetu. Berljak je, koliko mi je poznato, prvi Hrvat koji je, sa svojim društvom, zakoračio u ovu mističnu zemlju gdje se dodiruju nebo i zemlja. Ako očekujete da su u prvom planu uzbudljive priče o herojskim osvajanjima opasnih vrhova, varate se. Ta ovakve su priče uglavnom sve na isti kalup. Berljak daje nešto drugo. Njegovi su vidici širi nego u jednog alpinista na vrhu osamtišćaka. On zaviruje u najtajnije zakutke dviju čudesnih zemalja. On ih strastveno proučava i živahno opisuje. Zavirivao je u duše tamošnjih ljudi i stjecao njihova prijateljstva.

Ponekad posumnjate nije li piscu svaki novi uspon u Himalaju bio samo izlika da se ponovo vrati svojoj ljubavi - Tibetu i Nepalu. Bio je u njima desetak puta i doživio nebrojene zgode i nezgode. Zapravo, veći se dio knjige i sastoji od nizanja tih doživljaja, poput anegdota. U njima ćete možda bolje upoznati zemlje i narode oko Himalaje nego u kakvom priručniku ili vodiču. Osjetit ćete ono što je najteže dokučiti - dušu i srce Tibetanaca, Sherpa, Nepalaca. Iako sam i sam dva put putovao Nepalom, jedanput u Berljakovu društvu, te mnogo toga otprije znao, užitak je bio čitati Berljaka jer on sve

gleda na neki drugačiji način i zapaža ono što drugi ne zapažaju. Zapravo, jedva shvatljivo, jer je kao ekspedicijski vođa danonoćno imao punu glavu organizacijskih briga, pa se u čudu pitate zar taj čovjek ima skriveno treće oko i zar se njegove misli mogu istodobno kretati na dva kolosjeka? Mnogo je toga napisano o Himalaji, o zemlji i ljudima oko nje, pa sigurno ima i boljih knjiga, ali "Dodiri neba" imaju jednu prednost: čitki su poput uzbudljive beletristike. Kad knjigu uzmete u ruke i dočitate je, na kraju ćete reći - šteta što nema više!

Recimo još na kraju: od više tisuća snimaka što ih je Berljak snimio na svojim putovanjima izabrao je stotinjak najboljih da njima ukrasi knjigu. Hvala mu za doživljaj!

Planinarski putevi

"Kolijevka hrvatske državnosti Bijaći - Klis"

Povodom Dana državnosti je na obroncima Kozjaka, pred crkvicom sv. Mihovila od Lažana, nad Kaštel Kambelovcem na izuzetno lijep način obilježen taj dan. Pred mještanima, okupljenima u znatnom broju usprkos kiši, pred gostima, među kojima su bili i predsjednik SO Kaštela Veselko Andromak, predstavnici stranaka, Matice hrvatske, MZ Kaštel Kambelovca i planinari iz bliže okolice, predstavljen je Dnevnik i vodič planinarskog puta "Kolijevkom hrvatske državnosti Bijaći - Klis". Nakon uvodne riječi predsjednika HPD "Ante Badić", koje je i organiziralo skup, on je nazočne upoznao s radom društva u 12-godišnjem postojanju i s putem od ideje do realizacije planinarskog puta. Vodič je predstavio Tonči Burić, kustos Muzeja HAS-a u Splitu. Osim rekreativne, vodič autora, likovnog umjetnika Josip Pejše, ima i edukativnu vrijednost. Prolazeći "Kolijevkom hrvatske državnosti Bijaći - Klis", planinari će obići svaku od 19 kontrolnih točaka na kojima se nalaze srednjovjekovne crkvice i povjesna mjesta starih hrvatskih naselja ili samostana. Zatim je skup pozdravio i čestitao Dan državnosti Veselko Andromak, predsjednik SO Kaštela. Svojom pjesmom svečanost je uljepšao zbor učenika OŠ "Knez Trpimir" iz Kaštel Kambelovca. Novu je planinarsku stazu blagoslovio riječima: "Pošalji svog anđela da blagoslovi ove staze i da čuva, brani i štiti sve one koji budu njima prolazili" župnik Kaštel Kambelovca don Miro Šestan, a zatim je blagoslovljeno i zemljiste na mjestu pod Koludrom koje je za novi dom planinarima iz Kambelovca ustupilo Župno vijeće crkve sv. Mihovila. Ovdje se posebno zahvaljujemo općini Kaštela za financiranje značke puta, a društvu "Bijaći" i Matici hrvatskoj za tiskanje dnevnika.

U idućem broju svrha puta i opis trase

Bivši član uredništva "Hrvatskog planinara", bivši član Izvršnog odbora Hrvatskog planinarskog saveza, bivši predsjednik Komisije za propagandu HPS, bivši predsjednik Komisije za priznanja HPS, bivši... itd. ne propušta ni jednu priliku da se blatom ne nabaci na svoju bivšu organizaciju, najviše u zagrebačkom "Večernjem listu". Hrvatski planinarski savez nije se osvrtao na njegov postupak, ali kako je Tomislav Đurić u "Večernjem listu" od 14.rujna u rubrici "Mozaik" pod naslovom "Samo po imenu hrvatski" prevršio svaku mjeru, odgovorio mu je svojim osobnim pismom urednik "Hrvatskog planinara" u broju od 23.rujna. Uredništvo HP odlučilo je da na stranicama našega časopisa ne dopusti polemiku takvoga stila, ali kako je dužno da članove planinarske organizacije obavještava o zbivanjima u našem planinarstvu, zaključilo je da će tom zadatku udovoljiti pretiskom gore spomenutih dvaju tipičnih pisama, za čije je objavljivanje odgovoran isključivo "Večernji list". Pisma nećemo komentirati, a čitateljima prepuštamo da sami zaključe tko je i koliko u pravu.

Samo po imenu hrvatski

Upravo je iz tiska izašao novi broj "Hrvatskog planinara" (srpanj-kolovož 1992.), časopisa Hrvatskog planinarskog saveza. U impresumu časopisa u sastavu uredničkog odbora nalazi se i moje ime iako ja više nisam član toga uredništva. Naime, početkom lipnja ove godine zatražio sam od Glavnog odbora HPS-a da me razriješi svih mojih dužnosti u toj organizaciji (kao što su članstvo u Izvršnom odboru HPS-a, mjesto predsjednika Komisije za odlikovanja i člana uredništva "Hrvatskog planinara"), što je Glavni odbor na sjednici od 13.06.1992. godine prihvatio. Unatoč svemu tome, u "Hrvatskom planinaru" nisu me brisali iz uredništva, do čega mi je posebno stalo, i to iz principijelnih razloga.

Naime, "Hrvatski planinar" i dalje je na svojim stranicama zadržao projugoslavensku orientaciju, a rezervirano ili nikako odnosi se prema informiranju vezanom za domovinski rat. Svi moji pokušaji da se tu nešto učini pali su u vodu. To mi teško pada, to više što sam upravo ja bio taj "heretik" koji je od 1990. godine inzistirao na vraćanju "Našim planinama" starog imena - "Hrvatski planinar", što je konačno urođilo plodom prošle godine.

Kada je prije dva mjeseca izašao iz tiska broj 5-6 "Hrvatskog planinara", mnogi članovi planinarske organizacije prosvjeđovali su zbog nastavka objavljivanja kataloga jugoslavenskih

planinarskih značaka, koji se objavljuje već drugu godinu zaredom. Uredništvo se oglušilo na te primjedbe (upućivane i prije). Razumljiv je revolt hrvatskih planinara, posebno u postrojbama HV na dubrovačkom ratištu npr., koji u istom broju čitaju nostalgični članak glavnog i odgovornog urednika dr. Željka Poljaka. On roni suze ovog ljeta za Durmitorom, Tarom, Žabljakom, povezujući u tom crnogorskom panegiriku vrijeme od pok. prof. Gušića do danas. A upravo ti četnici s Durmitora, Tare i Žabljaka kolju Hrvate, ruše Dubrovnik kojeg je štitio i spomenuti hrvatski vojnik-planinar.

To rade i oni goršaci sa crnogorskih, durmitorskih i drugih katuna do "uglađene gospode" iz Cetinja i Podgorice. To najbolje pokazuje koliko su vodeći ljudi u Kozarčevoj 22 duboko zaraženi virusom jugoslavenstva. Rubrici o značkama dan je izuzetan prostor. Hrvatskim novcem plaća se čitava kolorirana tabla (iz broja u broj), a u popratnom tekstu reklamiraju se društva i rukovodioci srpskog, crnogorskog i inog planinarstva "Od Vardara do Triglava". Pa tako, ako vas zanima Homoljska transverzala, nazovite Požarevac ili pak drugove u Šidu, tu je adresa i planinara u Šapcu, a može se navratiti i u četničko Trebinje, a i drugu Raduloviću u Nikšić. Koliko je u svemu tome neizlječive zasljepljenosti najbolje se vidi

iz dane reklame Planinarsko-smučarskom društvu "Železničar" iz Kraljeva, u kojoj se uz ostalo navodi da su bili "zbratimljeni" sa slovenskim željezničarima iz Maribora, ali su Slovenci 1983. "bratimljenje raskinuli". Hrvatski planinar ne može to učiniti ni 1992. godine. Volio bih vidjeti bi li engleski urednik, dok mu Hitlerove granate razaraju London, objavljivao,

pa makar i riječ i o najnevinijoj tematici, kukaste križeve i tekstove u gotici, kao što hrvatskim planinarama njihov "Hrvatski planinar" (koji je to više po imenu nego po sadržaju) nudi na svome ovitku crvenu petokraku i srpsku cirilicu.

Eto zbog čega više nisam u uredništvu "Hrvatskog planinara".

Tomislav Đurić, Zagreb

Tko je zaražen virusom?

U broju od 14. rujna pod naslovom "Samo po imenu hrvatski" Tomislav Đurić opširno kritizira časopis "Hrvatski planinar" kojemu sam ja 33 godine urednik i proglašava me "neizlječivo zaslijepljenim" i "duboko zaraženim virusom jugoslavenstva" i to zbog moje čežnje za ljestvama crnogorske planine Durmitora (koja mi je sada nepristupačna zbog četničkih divljana) i zbog uvrštavanja kataloga planinarskih značaka među kojima je i nekoliko iz bivše Jugoslavije sa cirilicom i petokrakom zvijezdom (po ugledu na filatelističke i numizmatičke kataloge).

Zahvaljujući svojoj profesionalnoj novinarskoj vještini, on je članak sročio tako da u pravom trenutku dirne čitatelja pravo u srce te da na jeftin način i na tudi račun stekne politički poen. Kaljući u javnosti moj ugled pokušava ne samo da dobro proda svoje hrvatstvo nego da mi ujedno uvratiti za kritiku koju sam mu upućivao na sjednicama u Hrvatskom planinarskom savezu zbog njegove neradišnosti. On piše u "Večernjaku" da je u Savezu dao ostavku zbog "virusa jugoslavenstva", a ja tvrdim da ju je dao zato jer su se od njega tražila i djela a ne samo riječi. Dokaz? On se dugo godina sasvim dobro osjećao u Savezu dok su u njemu dominirali jugokomunisti, a sada kad ih više nema - gleda Đurić predaje ostavku!?

Nikome ne bih uskratio pravo da me kritizira, makar i na takav nečastan način, ali mislim da je g. Đurić posljednji koji na to ima pravo. Evo zašto! On je u svojoj knjizi "Ravna gora" (Varaždin 1980) člankom "Varaždinsko planinarstvo u oslobođenoj zemlji" jasno dao do znanja da oslobođenom zemljom smatra Jugoslaviju u vrijeme kada su je Hrvati smatrali tamnicom naroda i kada sam ja amater njemu profesionalcu pružio primjer kako se treba

izražavati o tom mračnom razdoblju hrvatske povijesti naslovom svog članka "Poslijeratni razvoj planinarstva".

U drugoj svojoj knjizi, "Hrvatsko zagorje", Đurić 1976. popularizira obilaženje spomen-obilježja "druga Tita". Za razliku od Đurića nikada u životu ja nisam napisao riječi "drug Tito". Taj političar za mene je uvijek bio samo predsjednik Josip Broz, jer je "drug" bio za svoje partijske drugove komuniste. Pokušao sam u tom Đurićevom vodiču prebrojiti koliko je petokrakih zvijezda, ali mi je, vjerujte, uskoro dozlogrdilo.

Đurić očito nije bio "neizlječivo zaslijepljen" kao ja, on je progledao i riješio se "virusa jugoslavenstva" jer sada više ne piše tako kao prije i prestao je svoje tekstove kititi petokrakama. Međutim, sada kada druge optužuje za jugoslavenstvo imamo ga pravo pitati: "Di si bija kad je grmilo?"

On se hvali da je na njegov poticaj časopis dobio staro ime "Hrvatski planinar" ali - 1991. godine(!), a prešućuje da nosi tu oznaku u svom impresumu isključivo na moj osobni rizik - od godine 1975! Taj je časopis na moj nagovor 15 godina bio i službeno glasilo bosanskohercegovačkih planinara - činjenica bez presedana u bivšoj Jugoslaviji. Moje je hrvatstvo čisto i ne stidim se ničega što sam bilo kada napisao posljednje četrdeset i tri godine, a g. Đuriću poručujem: prije nego se odluči da u novinama okalja nečiju čast neka najprije pomete pred svojim vratima.

Uredništvo pak "Večernjeg lista" molim da jedanput propusti i neku pohvalu za "Hrvatski planinar", časopis koji od 1898. godine amaterski nastoji popularizirati ljepote planinske Hrvatske.

Prof.dr. Željko Poljak, Zagreb

MIRKO IVIĆ-ŠILJO (1914 - 1992)

Umro je Mirko Ivić-Šiljo, počasni predsjednik PD "Ravna gora" Varaždin. Njegov se život ugasio poslije dugotrajne i teške bolesti u 78. godini života 8. kolovoza.

Zauvijek nas je ostavio jedan izuzetno skroman čovjek, svestrani društveni radnik, rijetko aktivran i poduzetan planinar, graditelj novog doma na našoj Ravnoj gori, višegodišnji predsjednik PD "Ravna gora".

I dok pišem ovaj nekrolog redaju se kao u nekom filmu sjećanja iz našeg planinarskog druženja punih 35 godina, sve tamo od slovenskih planina, nanizanih na slovenskoj transverzali koju je Mirko prošao, kroz Velebit, Treskavicu, Zelengoru, Maglić, Durmitor do dalekih Prokletija na albanskoj granici.

Bio je za vrijeme rata opskrbnik starog "Filićevog doma" na Ravnoj gori. Dom je kao uporište antifašističkog pokreta u ovom dijelu Zagorja 1944. spaljen, a Mirkova supruga Anka, majka dvoje maloljetne djece, ubijena.

Oduševljavale su ga planine, a on je njihovu ljepotu doživljavao na poseban način, tih i nenametljivo. Ipak valja istaknuti njegovu privrženost Ravnoj gori. Oni koji su gradili svoju obiteljsku kuću znaju kakve su to brige graditi oveći planinarski dom, pravi mali, skromni planinski hotel. To znademo najbolje mi, koji smo ga sagradili na Ravnoj gori 1963. - Mirko Ivić najviše!

Poslije izgradnje doma "Anka Ivić" Mirko nije bacio "kopanje u trnje". Na njegovu inicijativu uveden je telefon, dovedena struja, podignuta piramida, sagrađen pristupni put do doma.

I dok su drugi gradili vikendice za vlastiti odmor i provod, Mirko Ivić je organizirao, rukovodio i sam fizički najviše radio za "vikendicu" koja služi nama i našoj djeci.

Pa, ako je prvi dom nosio ime svoga graditelja prof. K. Filića "Filićev dom", onda bi sadašnji dom mogao uz Ankino ime nositi i ime svog graditelja - "Planinarski dom Anke i Mirka Ivića".

A uspomena na zasluznog prof. Filića ostala bi sačuvana u spomen-sobi koja će nositi naziv "Filićeva soba".

Oprostio sam se od Mirka na varaždinskom groblju u ime planinara iz Varaždina i Ivanca, izrazio sućut obitelji i posebno njegovoj supruzi Katici u kojoj je preko 40 godina imao vjernog i ustajnog pomagača i suradnika. Gospoda Vlatka Horvat, predsjednica našeg društva, položila je na njegov odar stručak svježih ciklama, što ih je ubrala u šumi na Ravnoj gori.

Dragi Mirko, voljeli bismo da smo mogli obići sve planine kojima si ti planinario i od ubrana cvjeća splesti vijenac za posljednji oproštaj. Ali, kada nam to nije bilo moguće, naša je Vlatka donijela s twoje Ravne gore ciklame. Varaždinski planinari u ovogodišnjem tradicionalnom "Tjednu planinarstva", koji priređuju u prosincu, posvetit će prvu večer svome dragom Mirku Iviću-Šilji.

Tomislav Jagačić

Publicistika

• **Bilogorski planinar 33, travanj 1992.** dokazuje da koprivničke planinare ni rat nije mogao omesti. Ovaj broj sadrži priloge o Papuku (M.Šincek), Ravnoj gori (T. Đurić), Olševi (B.Jordan), Himalaji (D. Berljak), Glockneru (S. Šafar), Visočici (A. Rukavina), Žumberku (A. Starčević) i Krapinčici (D. Horvat). Broj ima 20 stranica i bogato je ilustriran. Cijena 200 HRD; naručuje se na HPD "Bilo", 43300 Koprivnica, pp 44. (ŽP)

• **Povijest športa broj 93, lipanj 1992,** donosi na šest stranica članak o 70-godišnjici HPD "Svilaja" u Sinju iz pera Marinka Perića. Godišnja pretplata 20 DEM, adresa 41000 Zagreb, Trg športova 11.

• **Velebiten**, god. III, br. 9, format A-5, 40 stranica, umnožen fotokopiranjem, meke korice, naslovna i zadnja stranica sa slikama u boji, urednik Robert Erhardt. Uvodni članak je napisao Teo Barišić, a posvećen je speleološkom istraživanju otoka Žirje (osim špilja i jama istraženi su i stari bunkeri). Slijedi članak Darka Dulara o penjanju Tre Cime di Lavaredo

u Italiji, prijevod teksta Glovac-Pohla (preveo Darko Pelin) o treningu športskih penjača, šaljivi strip Irme Vrbnjak o upravi "Velebita", prikaz Pavla Mintasa biciklističko-speleološkog izleta na Čićariju, članak Bojana Ungara pod naslovom "Planine, ljudi, bicikli", penjački horoskop Ivo Kolić, skice smjerova na Gorskem zrcalu Borisa Čujića, pregled djelatnosti društva i na kraju riječ urednika. (Vlado Božić)

• **Alp broj 89,** rujan 1992, ugledni talijanski planinarski časopis, donosi među ostalim velik članak posvećen dr. Juliusu Kugyu, trčanskom planinaru austrijskog porijekla, koji je velik dio života posvetio proučavanju i populariziranju slovenskih Alpa. U tom broju je i članak pod naslovom "Slovenija, zemlja alpinista" Dušana Jelinčića, preveden na talijanski. Mislim da bismo i mi mogli tom časopisu ponuditi koju zanimljivu temu, a da bi je i prihvatio dokazuje prošlogodišnja velika reportaža talijanskih penjača o Velikoj Paklenici. (ŽP)

Speleologija

• **Klasifikacija speleoloških objekata u Hrvatskoj.** U Geološkom vjesniku br. 44, 1991, koji izlazi u Zagrebu (glavni urednik dr. Srećko Božićević), na str.289-300 objavljen je članak dr. Mladena Garašića o morfološkoj i hidrogeološkoj klasifikaciji svih do konca 1991. god. autoru poznatih spel. objekata u Hrvatskoj. Autor je tijekom 25 godina rada, najprije kao član SO PDS "Velebit", onda SO PD "Sutjeska" i sada član DISKF-a prikupio podatke o 5263 spel. objekta u Hrvatskoj stvorivši tako katastar koji je obradio pomoću elektronskog računala na osnovi podjele ili klasifikacije spel. objekata opisane i usvojene od strane KSPSH još 1976. god. (R.Čepelak i M. Garašić: Zapisnik spel. istraživanja - tumač i upute za ispunjavanje, PSH, Zagreb, 1976, str.1-50; i R.Čepelak i M. Garašić: Tumač zapisnika spel. istraživanja, PSH, Zagreb, 1982, str. 1-48, II. izdanje). Prema toj klasifikaciji, i ovde detaljno objašnjenoj, uz podjelu krša Hrvatske na unutarnji, srednji i vanjski pojasi, u morfološkom pogledu u Hrvatskoj od ukupnog broja spel. objekata špilja ima 29% i jama 69%, dok se za 2% objekata ne može točno odrediti jesu li špilje ili jame. Prema obliku i rasporedu kanala u Hrvatskoj su 20% jednostavne špilje i jame, 30% ih je razgranatih, 9% etažnih, 40% koljeničastih a špiljskih i jamskih sustava ima 1%. Prema hidrološkoj funkciji 65% svih špilja i jama je suhih, a s vodom ih je 35%, od toga je voda stalno prisutna u 19%

objekata a u 16% povremeno. Članak je objavljen na engleskom jeziku sa sažetkom na hrvatskom, a sadrži 2 fotografije i 4 crteža. (Vlado Božić)

• **Ana Sutlović: Zašto se bavimo speleologijom.** Zašto se bavimo planinarstvom, alpinizmom, speleologijom ili bilo kojom drugom djelatnošću pitanje je na koje vrlo često moraju odgovarati članovi planinarske organizacije. Jedan od odgovora na to pitanje pokušala je dati Ana Sutlović, članica Speleološkog odsjeka PDS "Velebit" u svom pismenom radu za stjecanje naslova speleološki instruktor, pod gornjim naslovom, predanom u travnju 1992. Ana Sutlović je kao socijalni radnik po profesiji posegnula za teorijom motiva u psihijatriji, koju je razradio američki liječnik i psihijatar William Glasser. Po toj teoriji čovjeka na bilo koju aktivnost pokreće više motiva, a oni ovise o 5 osnovnih psiholoških potreba: za preživljavanjem, za pripadanjem, za moći, za slobodom i za zabavom. Te su potrebe u svakog pojedinca u nekom sukobu. Osim toga značajna je i grupna identifikacija, kao i pozitivna ovisnost. Svaka od tih potreba prisutna je i kod speleologa, što je u tekstu i razjašnjeno. Ana na kraju zaključuje da svaki speleolog, kad razmisli, zaista svoje osnovne psihološke potrebe zadovoljava speleološkom djelatnošću.

(Vlado Božić)

- **Od sada ni "spilja" niti "pećina" već "špilja"** Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika, autora Vladimira Brodnjaka, izaslog 1992. god. u Zagrebu, dao je odrednice koje riječi treba ubuduće upotrebljavati u hrvatskom književnom govoru. Prema tekstu na str. 499 umjesto riječi "spilja" treba koristiti riječ "špilja", a u tekstu na str. 367 i umjesto riječi "pećina" treba koristiti riječ "špilja", jer riječ "pećina" označuje hridinu. Riječi "spilja" odnosno "špilja" grčkog su porijekla, a "pećina" slavenskog. U

narodnom govoru riječ "spilja" ne koristi se dugo, već "špilja". Riječ "pećina" je jedina riječ na srpskom jeziku koja označava horizontalne šupljine u zemljinoj kori. Iako je riječ "peć" udomaćena u Hrvatskoj (iz nje je izvedena riječ "pećina"), ona se u hrvatskom jeziku očuvala jedino kao topornim (Velika peć, Manita peć, Strašna peć, itd.)

(Vlado Božić)

Vijesti

● **Stanje na Velebitu.** Obnovljene su markacije Alan-V.Kozjak, Alan-V.Lubenovac, V.Lubenovac-Plančice (skraćenica za Hajdučke kukove) i Plančice - Hajdučki kukovi. Uređen je novi, bolji prilaz skloništu na Radlovcu s Premužičeve staze. Budući da neke KT VPP-a u južnom Velebitu privremeno nisu pristupačne, određene su nove KT: Oltari, Botanički vrt pod Balinovcem, V. Kozjak, Hajdučki kukovi i Ravn Dabar. Prije odlaska na put treba tražiti uputu radi mogućih promjena. Sada su na Velebitu pristupačne ove planinarske kuće i skloništa: Oltari, Zavižan, Rossijevo, Alan, Jablanac, Radlovac i Ravn Dabar. Do Oltara se može popodnevnim autobusom Senj - Krasno, do Dabre od Baških Oštarija. (TP)

● **Promjene na veznim putevima i graničnim planinama.** Rat i osamostaljenje Hrvatske imaju za posljedicu promjene u planinama. Za VPP su već ustanovljene nove, privremene KT, za Republičku transverzalu također se priprema novo rješenje. Komisija za puteve i označavanje HPS pokrenula je pitanje reguliranja planinarskog kretanja na državnoj granici prema Sloveniji na način kako je to riješeno između Slovenije i Austrije. (TP)

● **Novo za markaciste.** Registrirani markacisti dobit će iskaznicu i značku. Za registraciju treba ispuniti obrazac (koji se može dobiti u HPS) i ispuniti jedan od ova dva uvjeta: 1. završena planinarska škola i tečaj za markaciste, 2. dugogodišnja praksa. Rad markacista regulira Pravilnik koji je odobrio Glavni odbor HPS 13. lipnja. (TP)

● **Trekking u Nepalu skuplji.** Ubuduće viza za Nepal vrijedi samo za gradove Kathmandu i Pokharu, u trajanju od 30 dana. Viza za trekking može se dobiti samo u Kathmanduu (Department of Immigration) uz predočenje potvrde o zamjeni 20 USA dolara za rupije za svaki dan po osobi. (ŽP)

● **Hrvat kartirao Kaliforniju u 18. stoljeću.** U časopisu "Elektronika u brodogradnjii" izasao je 1990. godine opsežan članak o hrvatskim isusovcima kao kartografiima, u kojem je najviše prostora posvećeno Ferdinandu Konšćaku (rođen u Varaždinu 1703., umro 1759. u San Ignaciju). Sudjelovao je u više

ekspedicija, npr. onoj koja je trebala utvrditi je li Kalifornija otok ili poluotok. Njegovi dnevnički s ekspedicijom objavljivani su na raznim jezicima, osim na hrvatskom. Na trećoj ekspediciji 1753. istraživao je samo goroviti istočni dio poluotoka, ali se jedino dnevnik ove ekspedicije izgubio, odnosno do danas nije pronađen. Konšćakove karte dugo nisu imale premca i povjesničari ga smatraju najvećim pionirom donje Kalifornije. U spomen na njegove zasluge dobilo je stjenovito područje na sjevernom dijelu Kalifornijskog zaljeva naziv Consag Rocks, koji i danas nosi. (ZP)

● **Donacija Ekološke sekcijske HPD "Zagreb-Matica".** U sklopu akcija "Desetljeće Velebita" i "Obnove planinarskih objekata na Velebitu", Ekološka sekcijska HPD "Zagreb-Matica" poklonila je Gospodarskoj komisiji HPS-a 2 peći na kruto gorivo za grijanje i kuhanje, od kojih je jedna trajnožareća. Peći će biti smještene u dva od sljedećih objekata: Radlovac, Veliki Alan, Rossijeva koliba. Realizaciju ove donacije pomogli su: gospoda Vesna Matek i "Bratstvo", tvornica strojeva Zagreb. Slične akcije su u planu. (Edo Hadžiselimović)

● **Ravna gora.** Prekrasan je ravnogorski kraj u Gorskom kotaru. Nije ni čudo da tom ljudskom mjestanstvu dolaze mnogi u pohode. U prvom redu privlači čista priroda i šumovite planine s mirisom jelki, borova i smole. Takva je i goranska planina Jepotica Javorova kosa (1016 m). Tu postoji i izvor iz dubine planine. Žitelji Ravne Gore zovu ga Božji studenac. Kažu da nikad ne presuši. Mnoge je planinare osvježio svojom kristalno čistom vodom. U blizini je i planinarsko sklonište s oko 40 ležajeva, a tu je i Vidikovac, djelo planinara i učenika osnovne škole, koji su očistili okoliš jer su mnogi nesavjesni izletnici bacali otpatke i krvnili iskonsku ljepotu. Postavljena je i tabla upozorenja, a i naznaka za goste planinare koji se žele okrijepiti izvorom. Za njih postoji putokaz gdje je izvor pitke vode. Ovo ljeto bio je izuzetno dobro posjećen. (Dmitar Mamula)

● **"Četiri godišnja doba na Oštarij."** Iako su neprijateljski topovi samo nekoliko kilometara od Gospića, planinari ipak ne miruju, sastaju se i rade

koliko god to prilike dozvoljavaju. Tako je ovog ljeta PD "Visočica" za svoje članove (oko 60 članova u 1992.) i ostale ljubitelje prirode, omogućila prvi organizirani pohod na Oštru otkako je počeо rat. To je usamljeno brdo nedaleko Gospića (796 m), inače nekad omiljeno izletište Gospićana. Organizatori pohoda Ante Vujnović, predsjednik društva i Andrija Benković, član predsjedništva, zamislili su da pohod postane tradicionalan i nosi naziv "Četiri godišnja doba na Oštri". Ljetni pohod je izveden 19. srpnja. Sudionike pohoda na Oštri je pozdravila Ana Lemić i podijelila im prigodne dnevnike u koje su svi sudionici pohoda utisnuli pečat za uspomenu. Njen prigodni govor nadopunio je Ante Rukavina nekim zanimljivostima iz prošlosti Oštrey i sudbini razgledne piramide koju je 1914. god. dao napraviti Ivan Gojtan na samom vrhu Oštrey. Dnevnički je izradio Andrija Benković, jer je gospićka tiskara porušena kao i najveći dio Gospića. O jesenskom pohodu zainteresirani će biti obaviješteni na oglasnoj tabli društva.

(Ana Lemić)

● PD "Snežnik" iz Ilirske Bistrike, Slovenija, proslavilo je svoju 85-godišnjicu 16. kolovoza 24. pohodom na vrh Snežnika. Predsjednik tog društva, g. Vojko Čeligoj, javlja nam da je riječke planinare zastupao dr. Ivica Richter s delegacijom PD "Kamenjak" i da planinari Rijeke i toga dijela Slovenije nastavljaju tradicionalno dobre odnose. S proslave na vrhu Snežnika uputili su slovenski planinari pozdrav našim čitaocima na prigodnoj karti, s prigodnim poštanskim žigom. (ŽP)

● Ispiti za vodiče ljetnih pohoda HPS-a održani su od 20.-21. lipnja na Medvednici i Okiću u Samoborskom gorju. Pristupilo je deset kandidata iz Stanice vodiča Zagreb i Osijek. Četiri su uspješno položila sve ispite i stekla naziv vodič ljetnih pohoda HPS, dok ostala šestorica moraju u jesen izaći na popravni ispit iz jednoga ili dva predmeta. Ispitna komisija je radila u sastavu: Vladimir Mlinarić, Željko Gobec i Darko Luš.

● Ljetna škola vodiča HPS-a održana je od 22. do 28. lipnja. Školu je vodio instruktor Željko Gobec, a polaznici su bili članovi zagrebačkih planinarskih društava. Zahvaljujući Hrvatskoj vojsci, polaznicima i instruktorima bio je osiguran smještaj u planinarskom domu Runolist. (Darko Luš)

● Stanica vodiča Varaždin osnovana je odlukom Saveza planinarskih društava Zagorskog planinarskog puta (ZPP-a). Sjedište stanice je u HPD "MIV" (Metalskoj industriji Varaždin), Fabijanska ulica 33, 42000 Varaždin, telefon: 042/57-277 i fax 042/44-797. Za pročelnika stanice izabran je Milan Turkalj.

● Susret na Boču (980 m). Na poziv PD "Željezničar" Maribor, odazvali su se planinari željezničari Celja, Ljubljane, Maribora i Zagreba, na zajednički susret u nedjelju 30. kolovoza 1992. kod planinarskog doma na Boču. Bio je to prvi susret prijatelja, planinara željezničara samostalnih i slobodnih država Slovenije i Hrvatske. Iz Zagreba smo krenuli preko Krapine do graničnog prijelaza u Lupinjaku, gdje su nas obje granične službe prihvatile sa željom: "Sretno

Izdalo PD Snežnik Ilirska Bistrica ob 85-letnici društva, 29 - 1992
Oblikoval: Romeo Volk

vam planinari!" Iz Poljčana većina je krenula pješice, dok su stariji nastavili vožnju autobusom. Planinarski dom je okružen livadama i šumama, s vrhom na kojem je repetitor TV i dvije razgledne piramide. Vidici izvanredni, a vjetar je najavljivao kišu, koje ipak nije bilo. Pozdravne riječi gospode Vide Heric, predsjednice domaćina PD "Železničar" Maribor pokazale su da smo prijatelji jer među planinarima nikada nije bilo zapreka. Mi smo uzvratili sa zahvalnošću i predali poklone: Monografiju "100 godina Glavnog kolodvora Zagreb", te četiri knjige planinarke Anice Štimac. Na rastanku domaćini su nas ispratili glazbom te nagradili naše glazbenike i vozača autobusa.

(Josip Sakoman)

● **Željezničari na Triglavu.** Unatoč raznim poteškoćama, planinari željezničari stanice Pleternica, članovi PD "Klikun" popeli su se od 9.-11. kolovoza na Triglav - najviši vrh susjedne Slovenije. Krenuli su od Voje do planinarskog Doma "Planika" gdje su prenoćili, a sutradan se preko Malog Triglava uspeli na Triglav (jedan od njih prvi puta - čestitka!). Zatim je slijedio povratak na Kredaricu i razgledanje novoizgrađene kapelice, kakva je na tom mjestu bila između dva svjetska rata. Opet noćenje u "Planiki", pa preko Voje u dolinu i kući u dragu Slavoniju, gdje su se prepričavali ugodni dojmovi s Triglava.

(Josip Sakoman)

● **Hrvatska u UIAA na 10. mjestu!** Prema službenom popisu članova Medunarodne unije planinarskih društava (Bilten br. 137), Hrvatska je po broju članova na 10. mjestu država članica s 18 000 članova. Na prvom je mjestu Austrija (615.000), slijede Njemačka (510.000), Italija (321.000), Francuska (213.000), Švicarska (78.000), Holandija (54.000), Španjolska (53.000), Velika Britanija (26.500), Japan (20.000), te na desetom mjestu Hrvatska. Broj članova u Sloveniji nije naznačen. Iza nas su npr. Kanada, ČSR, SAD, Poljska i sve balkanske zemlje. No, velik broj članova ima za posljedicu i visoku članarinu. Za ovu godinu ona je 3225 švicarskih franka, što po trenutnom kursu iznosi gotovo milijun HRD!

● **Planinarska škola HPD "Zagreb-Matica"** organizirana je i ove godine od 8. travnja do 31. svibnja, inače četvrtu po redu u organizaciji pisaca ovih redaka. Vrsni predavači (E.Kumičić, Đ.Sekelj, R.Čepelak, B.Ćosić, A.Radonić, B.Puzak, V.Božić, Ž.Poljak, M.Wilhelm i drugi) slikovito su obradili standardne teme. Velik odaziv (oko 90 upisanih polaznika) tumačimo njihovom željom da se nakon intenzivnog ratnog razdoblja pokrenu iz prisilnog mirovanja i okrenu ljepšim stranama života - prirodi, planinama, kretanju i druženju. Uspjehu škole pripomoglo je i osam brižljivo isplaniranih izleta. Dugujemo veliku zahvalnost g. Josipu Sakomanu iz HPD "Željezničar" u čijoj smo organizaciji obišli IPP (Poklon, Planik, Korita; Žbevnica, Raču Vas i Vojak) i pohodili GEOSS (geometrijsko središte Slovenije). Također zahvaljujemo g. Josipu Majnariću iz HPD "Zanatlija" što je omogućio dijelu polaznika škole da

se priključi prvosvibanjskom izletu na Risnjak, Snježnik i Platak. Veliko zanimanje polaznika škole pobudilo je i predavanje o astronomskoj orijentaciji koje je održao u Planetariju Tehničkog muzeja kustos Ante Radonić, inače član našeg planinarskog društva. Školu je završilo 44 polaznika, kojima su tom prigodom uručene diplome i nagrade. (Bruno Šibl)

● **I. pohod na Veliki Dol.** Iako je nedjelja 5. srpnja počela jutarnjom kišom, to nije omelo mnoge planinare da se upute od Ruda, Smerovića, i Sv. Križa kod Lipovca do Velikog Dola i dalje na Oštrc. U Samoboru kod muzeja nema Samoboraca, već samo njihovi organizatori pohoda. Slijedu ramenima i žale se na kišu. Preko Palačnika pješači manji broj planinara, dok su autobusi prema Rudama i Lipovcu puni. Dolazak na Veliki Dol i doček domaćina koji su se potrudili da pripreme sve što planinarima, treba, ali nema planinara iz Samobora, već samo Zagrepčani. Naime, netko je u Samoboru najavio da je otkazan ovaj pohod, pa su se oni uputili na Oštrc. Nadamo se da će iduće godine pohod, kako su zamislili Samoborci, biti bolji i posjećeniji.

(J. Sakoman)

● **POK "Maksimir" u Švedskoj.** Još 27. svibnja UO-HŽ na svojoj 46. sjednici donio je odluku o besplatnom prijevozu za četiri člana POK "Maksimir" s opremom u Švedsku i natrag, a na temelju molbe Hrvatskog planinarskog saveza. Kako je prošlo već više od dva mjeseca, a da o tome nije ništa rečeno u časopisu "Hrvatski planinar", smatram potrebnim, da se upoznaju planinarska društva kako je to velik obol Direkcije željeznica iz Zagreba. Hvala za vrijednu uslugu Hrvatskih željeznica. (J. Sakoman)

● **Uređenje puta do Oštrca.** Uz pomoć Hrvatskih šuma iz Samobora i HŽ-a, prišlo se uređenju puta od sela Prekrinja, pa preko Preseke (701 m) do planinarskog doma na Oštrcu uz markiranu stazu Plešivica - Japetić - Oštrc. U subotu 11. srpnja skupina od desetak planinara uređivala je put i okoliš planinarskog doma i put je sada osposobljen za prijevoz traktorima i terenskim vozilima. Kada se potpuno slegne zemlja i pijesak, bit će to opet lijepa staza za šetnje. Za veliko razumijevanje Hrvatskih šuma i Hrvatskih željeznica ovim putem im se najljepše zahvaljujemo. Kad bi još ZET uveo kružnu liniju Bukovje - Braslovje, tada bi pristup na Plešivicu i Oštrc bio dostupniji i lakši. Nadamo se, da će netko iz naše Metropole to uvidjeti i preporučiti ZET-u realizaciju te autobusne pruge. (Josip Sakoman)

● **Planinarski objekti u Hrvatskoj.** PK "Split" poslao nam je dopis slijedećeg sadržaja: "Obavještavamo sve članove Hrvatskog planinarskog saveza, da radi osobne sigurnosti ne mogu koristiti naše objekte na prijevoju Malačka. Moramo naglasiti, da su nam objekti nasilno oduzeti mijenjajući brave na ulaznim vratima, a da nas nisu pitali". U dopisu se ne navodi tko je nasilno ušao u objekte i s kakvim pravom i motivima, no skrećemo pozornost planinarima da za sada izbjegavaju ovo područje, kako se ne bi izvrgli nepotrebnim neugodnostima.

- Slavonsko gorje: Dom u Velikoj pretvoren je u hotel, ali planinarima stoji na raspolaganju jedna skupna spavaonica s 15 kreveta. Od doma se za oko sat hoda može doći do planinarskog skloništa "Trišnjica" u koje se može smjestiti 15 osoba. Za ključ se treba obratiti na adresu društva: HPD "Sokolovac", 55300 Požega, Polanski put 2, ili na telefon: 055/72-822.

- Samoborsko gorje: "Šoićeva kuća" pod Lipovcem otvorena je subotom i nedjeljom. Potpuno je opskrbljena, ali za sada nema uređenog prenoćišta. Dom na velikom Dolu također je otvoren subotom i nedjeljom, potpuno je opskrbljen i raspolaže s 27 ležaja. Nedaleko doma je planinarsko sklonište "Blagajski likovac" s 15 ležaja. Ključ od skloništa čuva predsjednik Gospodarskog odbora Renato Ivančić tel. 041/783-714.

Planinarska kuća pod Okićem otvorena je subotom i nedjeljom. Potpuno je opskrbljena i ima 15 ležaja. Boravak u kući moguć je i u ostale dane uz najavu domaru na tel. 041/781-785 (Stjepan Jandričić).

- Ravna gora: PD "Trakoščan" iz Lepoglave obavještava da je ponovno otvoren planinarski dom "Pusti duh" na Ravnoj gori preko vikenda (od petka u 12 sati do nedjelje u 20 sati), a u ostale dane prema dogovoru s domarom. Opskrbljen je pićem, a prema dogovoru mogu se pripremiti i jela. Dodatne informacije na tel. 042/641-049 (domar) ili 641-359.

● **Ispravak.** U prošlom broju na str. 164 treba da stoji iza riječi "opisati" odlomak sa str. 166 koji počinje riječima "S vrhunca". Ispričavamo se autoru Miljenku Pavešiću što je tako njegov članak "S Kleka drugim putem" postao nejasan, iako ga uvelike objašnjava priložena geografska skica.

● **Filmski osvrt.** Ne znam je li u našem glasilu bilo osvrt na neki film koji svakako treba pogledati, ali nedavno se na našim velikim ekranima pojavio jedan koji zasluguje pažnju planinara. Riječ je o američkom filmu "K 2", snimljenom 1991. godine. Režirao ga je Franc Roddam, glavni glumci su Michael Biehn i Mat Carven, a film je koštao 15 milijuna dolara. Snimljen je u Pakistanu i Britanskoj Kolumbiji (Kanada). Govori o dvojici penjača koji se priključuju ekspediciji na drugi vrh po visini na svijetu, K 2 u Karakorumu. Nakon niza zapleta i pogibije drugih članova ekspedicije, penju se na vrh. U dramatičnom silazu doživljavaju nesreću iz koje se spašavaju pod vrlo zanimljivim okolnostima. Kvaliteta je filma u tome što realno prikazuje odnose na ekspedicijama, tako da alpinisti teško mogu naći i jednu zamjerku u snimkama tehničkih detalja u penjanju. Najveća je

vrijednost filma što ljudima koji malo znaju o alpinizmu i ekspedicijama prikazuje tu djelatnost na razumljiv i prihvatljiv način.

(D. Berljak)

● **Aparat za vježbanje šake i podlaktice.** "Tec hand" je prozvan prvi aparat posebno namijenjen za razgibavanje šake i podlaktice, koji je francusko poduzeće "Techmachine" razvilo u suradnji s penjačem Patricom Edlingerom. Aparat je namijenjen za treniranje penjača i alpinista, te za sve športaše i aktivnosti kod kojih se intenzivno koriste ruke, podlaktice i šake, kao i za funkcionalnu rehabilitaciju. Četiri parametra - napor, brzina, hod i vrijeme - omogućuju umjetno stvaranje uvjeta prirodnih pokreta športaša, a kod automatskog postupka definiranje programa treninga. TECHMACHINE, Att. M. Barlerin, Dept. Gyumrol, rue Benoit Fourneyron, Z.I.Sud, F-42166 ANDREZIEUX-BOUTHEON Cedex; telefaks 9933-77 55 45 15) AM 920 811

● **30 godina od smrti Vladimira Horvata.** U nedjelju 27. rujna u 12 sati ispod spomen-ploče na Horvatovih 500 stuba održana je komemoracija povodom proteklih 30 godina od smrti zagrebačkog planinara Vladimira Horvata. Okupljenim planinarama na malom proširenju uz donji otvor pećine Medvednice govorio je njegov najvjerniji suradnik Tomislav Jutrović, evocirajući uspomene na Horvatov život i rad te na sve ovogodišnje akcije kojima je obilježena stogodišnjica rođenja i obljetnica smrti ove, svakako izuzetne ličnosti iz plejade hrvatskih planinara. (SB)

● **Medvedgrad zatvoren!?** Ovog su se ljeta mnogi planinari i zagrebački izletnici neugodno iznenadili kad su htjeli posjetiti medvedgradske ruševine jer su se našli pred zatvorenim vratima. Razumijemo nužnost zaštite povijesnih spomenika i arheoloških radilišta, ali što će nam oni ako nisu pristupači ljudima nego samo nekolicini arheologa? Ili zar su njihovo vlasništvo? Grad Zagreb troši golem novac za restauratorske radove na tom objektu - a radi koga? Trebalo bi posjetiocima bar preko vikenda dežurstvom omogućiti pristup ovom popularnom zagrebačkom izletištu. Huliganima koji prave štetu ionako ograde ne znače ništa. (ŽP)

● **Planinarski izlog u Zagrebu.** Znanstvena knjižara na Preradovićevu trgu u Zagrebu jedan je izlog posvetila planinarskim izdanjima i lijepo ga uredila, tako da privlači ne samo planinare nego i druge prolaznike na ovoj prometnoj točki u Zagrebu. Ova nova mogućnost izbora planinarske literature dolazi u pravi čas jer je nekadašnja "Mladinska knjiga" na istom trgu prestala nuditi planinarska izdanja. (ŽP).

Pismo Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine našem Savezu

Sarajevo, 15. septembra 1992.

Poštovani prijatelji, dragi planinari,

Sarajevo, a velikim dijelom i cijela Bosna i Hercegovina u sveukupnoj su i neviđenoj blokadi svih životnih funkcija, tako da nismo u mogućnosti da se čujemo ili kontaktiramo na bilo koji način.

Želimo odmah naglasiti da cijenimo vašu dosadašnju zabrinutost i duboko nas je dojmio svaki vaš pokušaj da se bar putem telefona obavijestite o našoj situaciji i tako umanjite strahovanja, pored ostalog i za naš goli život. Nažalost, i ta veza je posljednjih mjeseci prekinuta, a ovaj pokušaj je jedini način da se javimo i potvrdimo poznatu želju da nastavimo dugogodišnju uspješnu suradnju i međusobne kontakte, nažalost, za sada samo na ovaj način.

Činjenica je da je Sarajevo jedan masovni koncentracioni logor u koji ne može ništa ući niti iz njega izaći, pa čak ni napisana riječ. U takvoj situaciji ni na koji način mjesecima ne kontaktiramo s planinarskim društvima izvan Sarajeva, a svakodnevna ratna zbivanja onemogućavaju kontakte i sastajanje planinara i u samom Sarajevu, gdje je svaka planinarska aktivnost i društveni rad u potpunom prekidu. Jedinu organiziraniju formu ograničenog rada obavlja RATNO PREDSEDNIŠTVO PS BiH, formirano 17. augusta 1992. godine u Sarajevu.

Sudbina planinara, posebno vama poznatih aktivista Saveza i planinarskih društava, ne imenujući ih zbog nedostatka podataka, je različita. Izvjestan broj je radno obavezan, mnogi su u prvim borbenim linijama i pozadini vojnih jedinica, zadacima policije i civilne zaštite. Ima ih i koji su izgubili život kao borci ili u gradu kao žrtve suludih granatiranja četnika s okolnih brda, ili su ranjeni i osakaćeni. Pretpostavljamo da se veći broj nalazi i u koncentracionim logorima.

Budući da se najubođitijim sredstvima strahovito razaraju objekti i uništava cijelokupna imovina, najvjerojatnije će se obistiniti streljna da će planinarska organizacija ostati bez većeg dijela svoje imovine.

Nama, a sigurno i vama, bit će draga da navedene slutnje što je moguće više zaobiđu stanovništvo, a time i naše članstvo, ali nažalost dosadašnja saznanja i podaci su stravični.

Bez obzira na tešku situaciju, Predsjedništvo nastoji djevoljati u granicama krajnjih ratnih mogućnosti, a to potvrđuje i ovo obraćanje našim dugogodišnjim prijateljima u Hrvatskoj.

Pored stalnih aktivnosti na prikupljanju informacija o stanju članstva i imovine naše organizacije, postavili smo sebi dva prioritetna zadatka. Prvi je da naš jubilej 100-godišnjicu organiziranog planinarstva u Bosni i Hercegovini, koliko je to god moguće ozvaničimo kao planinarski i za ove prostore općedruštveni kulturni ugodač. Nastojaćemo da vas u granicama informativnih mogućnosti redovno obavještavamo o namjerama i toku realizacije ove aktivnosti.

Dругi je zadatak, gdje očekujemo pomoći i od vas, razrada i priprema programa unapređenja rada i razvoja planinarskog organiziranja u Bosni i Hercegovini, svjesni da se sadašnji odnosi i ustrojstvo planinarske organizacije iz temelja mijenjaju. S obzirom da smo i do sada o svim pitanjima planinarstva razmjenjivali mišljenja, a često i koristili vaša iskustva, molimo vas da nam i ovoga puta budete od pomoći.

Obavještavamo vas da smo nedavno napravili prve korake prema UIAA putem pisma predsjedniku dr. Pietru Segantiniju i pismenim zahtjevom za pristup u UIAA. Uvjereni smo da će, ako vam se ukaže prilika, podržati našu želju da se kao planinarska organizacija samostalne Republike Bosne i Hercegovine uključimo u međunarodnu planinarsku asocijaciju i na tome vam se zahvaljujemo.

Želja nam je bila da vas i pored naše ograničene informiranosti upoznamo s našom situacijom i nekim budućim aktivnostima. Obradovat će nas nastavak suradnje naših organizacija, a na vašoj pomoći se zahvaljujemo

Sekretar
Danil Pavićević

Predsjednik
Faruk Hasanbegović

Asfalt na Zavižanu

Petnaestog rujna 1992. g. skromnim domjenkom u planinarskom domu na Zavižanu obilježen je završetak radova na uređenju i asfaltiranju dijela ceste do doma. Asfaltiran je odvojak ceste od glavne prilazne ceste (Oltari - Lom - Štirovača), od Ripišta do samog doma u dužini od 750 metara. Zbog nagiba i oštih meteoroloških uvjeta taj dio ceste je svake godine unatoč popravcima bio vrlo teško prehodan, što je ometalo pristup, redovnu opskrbu i snabdijevanje doma i meteorološke postaje.

Godinama su "utopisti", prvenstveno Drago i Ante Vukušić, svima dobro znani domari i meteoomotritelji na Zavižanu, nastojali da se ovaj projekt ostvari, i konačno je evo ostvaren na opće zadovoljstvo. Još da se realizira dugogjetna želja za asfaltiranjem ceste od Oltara do Ripišta (17 km trenutno vrlo dobre makadamske ceste), tek tada bi bile otvorene mogućnosti masovnijeg posjeta ovom dijelu Velebita.

Nosilac, organizator i financijer radova na pripremi i asfaltiranju ceste su "Hrvatske šume", Uprava šuma Senj. Financijski su pomogli izvođenju "Riječka banka" Rijeka i "Eksportdrvo" Zagreb. Izvođač radova bilo je poduzeće "Rijeka ceste" iz Rijeke.

Hrvatski planinarski savez i Državni hidrometeorološki zavod i ovim putem zahvaljuju, posebno Upravi šuma Senj, i ostalim sudionicima na razumijevanju i izvršenim radovima.

Nikola Aleksić

Zagrebački "Večernji list" je u subotu 19. rujna objavio priloženu fotografiju uz popratni tekst s naslovom "Najviši asfalt". Hvala "Večernjaku" na objavi, uz napomenu, da je najviši asfalt u Republici Hrvatskoj položen do Sv. Jure na Biokovu (1762 m).

Müsli prutić KID (20 g) bogata je poslastica s lješnjakom, grožđicama i žitom.

Svojim prirodnim sastojcima razveselit će sve one potrošače koji uživaju u zdravoj hrani.

Preporučujemo ga za sportaše, planinare, kao mali, hranjiv i zdrav obrok.

